



Bosna i Hercegovina  
Federacija Bosne i Hercegovine  
TUZLANSKI KANTON  
Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja

**P R I R U Č N I K**  
za polaganje posebnog ispita za taksi vozača

Tuzla, septembar 2018. godine

**Priručnik pripremila Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK**

1. Lukanović Nenad, dipl.ing.saob. - pomoćnik ministra
2. Samir Gabeljić, magistar - dipl.ing.saob. - stručni saradnik
3. Bilal Tulumović, dipl.ing.saob. - stručni savjetnik
4. Hasan Sejdinović, dipl.ing.men. - stručni saradnik
5. Enesa Alić, dipl.pravnik – stručni saradnik
6. Lejla Morankić, SSS - referent

**Predgovor**

Priručnik za polaganje posebnog ispita za taksi vozača (u daljem tekstu: „Priručnik“ ), urađen je sa ciljem da se usluga taksi prijevoza podigne na viši nivo, ali i da bude stalni podsjetnik na obaveze i zakonske dužnosti taksi vozača u njihovom svakodnevnom radu.

U ovom Priručniku su obrađene oblasti kao što su uređenje i organizacija taksi prijevoza na području Tuzlanskog kantona, zakonska regulativa, uslovi za obavljanje taksi prijevoza, taksi stajališta, prava i dužnosti taksi vozača, inspekcijски nadzor, te druga pravila koja regulišu obavljanje ove djelatnosti u skladu sa Pravilnikom o posebnom ispitu za taksi vozače i Zakonom o osnovama bezbjednosti saobraćaja na putevima u BiH.

Također su prikazani i osnovni podaci o Bosni i Hercegovini, Federaciji Bosne i Hercegovine, Tuzlanskom kantonu i općinama, koje trebaju poznavati taksi vozači.

Priručnik daje i nekoliko vrlo interesantnih faktografskih činjenica o bogatom historijskom naslijeđu Tuzlanskog kantona, o srednjovjekovnim gradovima i tvrđavama (Soko grad Gračanice, Stari grad Srebrenik, Kula Husein kapetana Gradaševića itd.).

Kulturno-historijski objekti Tuzlanskog kantona su navedeni u Priručniku kako bi taksi vozači bili upoznati sa kulturno historijskim blagom našeg kantona. Na taj način će posjetiteljima kantona moći dati osnovne podatke o spomenicima kulture, kulturnim i sportskim manifestacijama ili drugim znamenitostima, te kvalitetnije vršiti prijevoz putnika do značajnih lokacija na području Tuzlanskog kantona.



U Priručniku su opisani neki od znamenitih i značajnih kulturnih i privrednih događaja u Tuzlanskom kantonu o kojima taksi vozači trebaju da znaju, kao što su Sajam šljive Gradačac, Međunarodni sajam turizma u Lukavcu „LIST“, Vašar u Puračiću, Dani djevojačke pećine Kladanj itd.

Kroz Priručnik se taksi vozači mogu upoznati sa važnijim privrednim i značajnim turističkim potencijalima Tuzlanskog kantona koje nude Panonska jezera, Jezero Modrac, Banja „Ilidža“ Gradačac, Etno avlija-Mačkovac itd.

Kako taksi prijevoznici u svom dnevnom radu imaju zahtjeve građana za prijevozom do važnijih ustanova u Tuzlanskom kantonu, odnosno općinama kantona, isti trebaju znati lokacije, adrese i brojeve telefona ustanova kao što su JZU Univerzitetski klinički centar Tuzla, Domova zdravlja Tuzlanskog kantona, MUP-a TK, hotela, motela, pansiona, te su iz tog razloga u Priručniku dati opšti podaci koji mogu biti od koristi taksi vozačima i građanima Tuzlanskog kantona.

Na kraju, cijenimo da će sa naučenim temama iz Priručnika i položenim ispitom, taksi vozači biti kvalitetniji pružaoci usluga sa većom sviješću o njihovoj važnosti na promovisanju bezbjednosti i povećanju saobraćajne kulture na području Tuzlanskog kantona, a što je u osnovi pored kodeksa i poznavanja zakonske regulative i glavni cilj ovog Priručnika za polaganje posebnog ispita za taksi vozača.

## Sadržaj:

<b>Predgovor .....</b>	<b>2</b>
<b>1. Uređenje i organizacija taksi prijevoza na području Tuzlanskog kantona.....</b>	<b>6</b>
1.1. Zakonska regulativa i korišteni izrazi .....	6
1.2. Uslovi za obavljanje taksi prijevoza .....	7
1.2.1. Pojam taksi prijevoza .....	7
1.2.2. Početak obavljanja djelatnosti taksi prijevoza .....	7
1.2.3. Uslovi za vozila kojima se obavlja taksi prijevoz .....	7
1.2.4. Uslovi koje trebaju ispunjavati taksi prijevoznici i vozači taksi vozila .....	7
1.2.4.1. Uslovi koje trebaju ispunjavati taksi prijevoznici .....	7
1.2.4.2. Uslovi koje trebaju ispunjavati taksi vozači .....	8
1.2.5. Registracija taksi vozila.....	8
1.2.6. Dokumenti koje moraju posjedovati taksi prijevoznici u vozilu .....	8
1.2.7. Taksimetar .....	9
1.2.8. Cjenovnik taksi usluga .....	9
1.3. Taksi stajališta .....	10
1.3.1. Način organizovanja taksi prijevoza .....	10
1.3.2. Pojam taksi stajališta i vlasništvo.....	10
1.3.3. Kriteriji o broju taksi vozila na području jedne općine/grada .....	10



1.3.4. Plan razmještaja i broj taksi stajališta.....	10	1.6. Kodeks ponašanja taksi prijevoznika/vozača .....	15
1.3.5. Rješenje o korištenju taksi stajališta.....	10	1.6.1. Ponašanje vozača parkiranog taksi vozila .....	15
1.3.6. Način korištenja, raspored, red i rad na taksi stajalištima .....	10	1.6.2. Odijevanje taksi vozača .....	15
1.3.7. Rad mimo matične općine/grada .....	11	1.6.3. Odnos prema putnicima, drugim učesnicima u saobraćaju i građanima .....	15
1.3.8. Broj vozila na jednom taksi stajalištu.....	11	1.7. Inspekcijski nadzor nad primjenom Zakona kojim je regulisana djelatnost taksi prijevoza na području Tuzlanskog kantona.....	16
1.3.9. Izgradnja i obilježavanje taksi stajališta.....	11	<b>2. Osnovni podaci o Bosni Hercegovini, Federaciji BiH, Tuzlanskom kantonu i općinama Tuzlanskog kantona .....</b>	<b>16</b>
1.4. Prava i dužnosti taksi vozača, način obilježavanja taksi vozila i poseban ispit za taksi vozača .....	11	2.1. Grad Tuzla.....	17
1.4.1. Prava i dužnosti taksi vozača .....	11	2.2. Općina Banovići .....	18
1.4.2. Način obilježavanja taksi vozila sa/bez putnika .....	12	2.3. Općina Čelić.....	18
1.4.3. Poseban ispit za taksi vozača.....	12	2.4. Općina Gračanica .....	18
1.5. Odnos vozač taksi vozila - putnik .....	12	2.5. Općina Gradačac.....	19
1.5.1. Način i mjesto prijema i ispuštanja putnika .....	12	2.6. Općina Doboju Istok.....	19
1.5.2. Određivanje cijene prijevoza za više lica .....	14	2.7. Općina Kalesija .....	20
1.5.3. Način naručivanja usluge taksi prijevoza.....	14	2.8. Općina Kladanj.....	20
1.5.4. Lica kojima taksi prijevoznik nije dužan pružiti uslugu taksi prijevoza.....	14	2.9. Općina Lukavac.....	21
1.5.5. Veličina lične prtljage putnika .....	14	2.10. Općina Sapna .....	22
1.5.6. Određivanje odredišta i putanje prijevoza .....	14	2.11. Općina Srebrenik.....	22
1.5.7. Naplata prijevoza .....	15	2.12. Općina Živinice .....	22
1.5.8. Ometanje vozača u toku vožnje.....	15	2.13. Općina Teočak.....	22
1.5.9. Pušenje u taksi vozilu .....	15	<b>3. Historijsko naslijeđe Tuzlanskog kantona .....</b>	<b>23</b>
1.5.10. Odnos taksi prijevoznika/vozača prema zaboravljenim stvarima putnika .....	15	3.1. Spomenici materijalne kulture iz doba Neolita.....	23



3.2.	Srednjovjekovni gradovi, tvrđave (kule) i stećci.....	23
3.2.1.	Soko grad Gračanica.....	23
3.2.2.	Stari grad Srebrenik.....	23
3.2.3.	Stari grad Teočak .....	24
3.2.4.	Kula Husein-kapetana Gradaševića .....	24
3.2.5.	Sahat kule .....	25
3.2.6.	Stećci .....	25
<b>4.</b>	<b>Kulturno-historijsko naslijeđe u Tuzlanskom kantonu</b>	<b>25</b>
4.1.	Urbano-arhitektonsko naslijeđe.....	25
4.2.	Sakralni objekti TK.....	26
4.3.	Najznačajnije institucije kulture Tuzlanskog kantona.....	27
<b>5.</b>	<b>Značajni privredno-kulturni i drugi događaji u Tuzlanskom kantonu</b>	<b>28</b>
<b>6.</b>	<b>Privredna struktura i prirodna bogastva Tuzlanskog kantona</b>	<b>28</b>
6.1.	Rijeke.....	29
6.2.	Jezera .....	29
6.2.1.	Paučko jezero (Gorsko oko).....	29
6.2.2.	Humačko jezero .....	29
6.2.3.	Jezero Modrac.....	29
6.2.4.	Jezera Hazna i Vidara .....	30
6.2.5.	Jezero Snježnica.....	30
6.2.6.	Panonska jezera .....	30
6.2.7.	Jezero Bistarac.....	31
6.3.	Planine Tuzlanskog kantona .....	31
6.4.	Banje .....	31
6.4.1.	Banja "Ilidža".....	31
6.4.2.	„Slana banja“ u Tuzli .....	32
6.5.	Zaštićeni pejzaž "Konjuh" i turistički kompleks „Zlaća“ ..	32
6.6.	Pećine.....	32
6.6.1.	Djevojačka pećina.....	33
6.6.2.	Bebrovska pećina .....	33
6.6.3.	Pećina „Kućara“ .....	33
6.6.4.	„Titova pećina“ .....	33
<b>7.</b>	<b>Važnije ustanove u Tuzlanskom kantonu, odnosno općinama kantona (lokacije)</b>	<b>34</b>
7.1.	JZU Univerzitetski klinički centar Tuzla (UKC Tuzla).....	34
7.2.	Međunarodni aerodrom Tuzla.....	34
7.3.	MUP TK - kontakt telefoni PU i PS.....	35
7.4.	Smještajni kapaciteti - adrese.....	35
7.5.	Turističke agencije - adrese.....	36



## 1. Uređenje i organizacija taksi prijevoza na području Tuzlanskog kantona

### 1.1. Zakonska regulativa i korišteni izrazi

Prilikom obavljanja taksi djelatnosti, odnosno vršenja taksi prijevoza potrebno je poznavati sljedeće propise:

1. Zakon o cestovnom prijevozu Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", br. 28/06 i 2/10 );
2. Zakon o cestovnom prijevozu na području Tuzlanskog kantona ("Službene novine TK", br. 15/11, 2/14 i 9/16);
3. Zakon o osnovama bezbjednosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, br. 6/06, 75/06, 44/04, 84/09, 48/10 i 18/13 i 8/17);
4. Podzakonske akte navedenih zakona.

Pojedini izrazi korišteni iz navedenih zakona imaju sljedeća značenja:

**"Cjenovnik"** je dokument izdat od prijevoznika kojim su utvrđene cijene za pojedine usluge prijevoza.

**"Iskaznica za vozača"** javna je isprava kojom se potvrđuje identitet vozača koji može vršiti javni prijevoz.

**"Javni prijevoz"** jeste prijevoz koji je pod jednakim uslovima dostupan svim prijevoznicima i korisnicima usluga prijevoza i vrši se uz naknadu.

**"Karta za prijevoz"** je dokument izdat od prijevoznika korisniku prijevoza kojim se potvrđuje da je korisnik prijevoza platio prijevozniku odgovarajući iznos za uslugu prijevoza i time stekao pravo na korištenje prijevoza.

**"Licenca prijevoznika"** je dokument kojim prijevoznik potvrđuje da ispunjava osnovne uslove za vršenje javnog prijevoza

propisane Zakonom o cestovnom prijevozu FBiH i propisima donesenim na osnovu njega.

**"Licenca vozila"** javna je isprava kojom se potvrđuje da prijevoznik vrši prijevoz vozilom koje ispunjava osnovne uslove za vršenje javnog prijevoza propisane Zakonom o cestovnom prijevozu FBiH i propisima donesenim na osnovu njega.

**"Prtljag"** predstavljaju stvari koje putnik sa sobom unosi u vozilo prema uslovima propisanim zakonom.

**"Prijevoznik"** je pravno lice upisano u sudski registar za vršenje javnog prijevoza koje ispunjava uslove propisane Zakonom o cestovnom prijevozu FBiH, kao i fizičko lice koje vrši javni prijevoz za koji ima rješenje u skladu sa odredbama Zakona o cestovnom prijevozu FBiH, Zakona o obrtu, kao i propisa donesenih na osnovu ovih zakona.

**"Poseban ispit za taksi vozača"** je ispit koji mora imati položen svaki vozač koji obavlja djelatnost taksi prijevoza.

**"Putnik"** je svaka osoba koja se prijevozi, osim vozača i članova posade vozila.

**"Stajalište"** je mjesto na liniji, predviđeno u redu vožnje za ulazak ili izlazak putnika, utovar ili istovar tereta.

**"Udruženje taksi prijevoznika"** je oblik dobrovoljnog udruživanja dva ili više taksi prijevoznika (pravnih i/ili fizičkih lica) koje se osniva osnivačkim aktom u skladu sa Zakonom o udruženjima i fondacijama FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj:45/02, 85/07).

**"Vozač"** je osoba kvalifikovana za upravljanje vozilom.

**"Vozilo"** je motorno ili priključno vozilo kojim se vrši prijevoz.



## **1.2. Uslovi za obavljanje taksi prijevoza**

### *1.2.1. Pojam taksi prijevoza*

Taksi prijevoz je javni prijevoz putnika u vanlinijskom cestovnom prijevozu za koji se cijena prijevoza za pređeni put utvrđuje taksimetrom po cjenovniku usluga.

### *1.2.2. Početak obavljanja djelatnosti taksi prijevoza*

Pravna ili fizička lica mogu početi obavljati taksi prijevoz ako prethodno pribave slijedeće dokumente od Ministarstva trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona (u daljem tekstu: Ministarstvo):

- Rješenje o tehničko-eksploatacionim uslovima;
- Rješenja o dodjeli licence za obavljanje taksi prijevoza;
- Licencu vozila;
- Iskaznicu za vozača motornih vozila;
- Rješenje o dodjeli dopunske taksi oznake za tekuću godinu i dopunsku taksi oznaku za to vozilo u obliku naljepnice elipstastog oblika;
- Uvjerenje o položenom ispitu za taksi vozača.

Izuzetno, taksi prijevoznik koji prvi put registruje djelatnost taksi prijevoza može dobiti rješenje o dodjeli licence, Licencu vozila i iskaznicu za vozača i bez posjedovanja Rješenja o dodjeli dopunske taksi oznake, ukoliko za vozilo za koje traži licencu ispuni sve propisane uslove i posjeduje izdato rješenje nadležnog općinskog/gradskog organa o dodjeli taksi stajališta za tekuću godinu i vozilo sa TA registarskom oznakom.

Taksi prijevoznik koji vrši zamjenu postojećeg taksi vozila za zamjensko vozilo, može dobiti Licencu za to vozilo, s tim da prethodno vrati Licencu vozila sa kojim više ne obavlja taksi

djelatnost, a za isto je već imao Rješenje o dodjeli dopunske taksi oznake i ako za zamjensko vozilo posjeduje TA registarsku oznaku.

Zahtjevi za dobijanje navedenih dokumenata, podnose se na propisanim obrascima Ministarstvu, putem centralne pisarnice Ureda za zajedničke poslove Vlade Tuzlanskog kantona.

### *1.2.3. Uslovi za vozila kojima se obavlja taksi prijevoz*

Taksi prijevoz može se obavljati samo putničkim vozilom sa 5 sjedišta (1+4), koje ima najmanje četvera vrata, a oblik karoserije je limuzina ili karavan.

Putničko vozilo ne može imati priključno vozilo prilikom obavljanja taksi prijevoza.

Putničko vozilo kojim se obavlja taksi prijevoz lica mora imati oznaku sa imenom i prezimenom, prebivalištem taksi prijevoznika i evidencionim brojem taksi prijevoznika, a za pravno lice naziv i sjedište pravnog lica umjesto imena i prezimena taksi prijevoznika.

Oznaka na taksi vozilu ispisuje se na tabli dimenzija 12 x 7 cm koja se postavlja u donjem desnom dijelu prednjeg vjetrobranskog stakla u vozilu.

### *1.2.4. Uslovi koje trebaju ispunjavati taksi prijevoznici i vozači taksi vozila*

#### *1.2.4.1. Uslovi koje trebaju ispunjavati taksi prijevoznici*

Taksi prijevoz putnika na području Tuzlanskog kantona mogu obavljati pravna lica upisana u sudski registar za obavljanje taksi djelatnosti.

Taksi prijevoz putnika na području Tuzlanskog kantona mogu obavljati i fizička lica sama, bez upošljavanja drugih lica,



ukoliko posjeduju rješenje za obavljanje taksi djelatnosti izdato od nadležnog općinskog/gradskog organa.

Pravno lice koje obavlja taksi prijevoz na području Tuzlanskog kantona, kao uslov za dobijanje rješenja za korištenje taksi stajališta od nadležnog općinskog/gradskog organa, mora imati registrovano poslovno sjedište ili registrovanu poslovnu jedinicu i registrovana vozila sa TA registarskom oznakom u općini/gradu u kojoj podnosi zahtjev za izdavanje rješenja za korištenje taksi stajališta.

Izuzetno, pravno lice koje tek započinje obavljanje taksi prijevoza u toj općini/gradu ne mora imati vozila sa TA registarskom oznakom kao uslov za dobijanje rješenja za korištenje taksi stajališta.

#### 1.2.4.2. *Uslovi koje trebaju ispunjavati taksi vozači*

Motornim vozilom kojim se vrši prijevoz može upravljati osoba koja ispunjava uslove utvrđene propisima o sigurnosti saobraćaja na cestama.

Pored navedenog osoba mora ispunjavati i slijedeće uslove: mora imati najmanje III stepen stručne sprema za zanimanje vozač motornog vozila i imati manje od 65 godina starosti.

**Taksi vozač, koji je zaposlen kod prijevoznika, odnosno koji samostalno obavlja djelatnost taksi prijevoza, mora imati položen poseban ispit za taksi vozača.**

#### 1.2.5. *Registracija taksi vozila*

Da bi se obavila registracija taksi vozila potrebno je prethodno da taksi prijevoznik podnese zahtjev Ministarstvu za dobijanje potvrde o registraciji taksi vozila sa TA registarskom

oznakom, putem centralne pisarnice Ureda za zajedničke poslove Vlade Tuzlanskog kantona.

Potvrdu za dobijanje TA registarske oznake, produženje registracije taksi vozila ili dobijanja TA registarske oznake u slučaju zamjene taksi vozila, na zahtjev prijevoznika, izdaje Ministarstvo.

Nakon dobijanja potvrde za registaciju taksi vozila sa TA registarskom oznakom od strane Ministarstva, taksi prijevoznik podnosi zahtjev za registraciju taksi vozila kod nadležnog organa (MUP-a TK).

#### 1.2.6. *Dokumenti koje moraju posjedovati taksi prijevoznici u vozilu*

Za vrijeme obavljanja taksi prijevoza, prijevoznik u vozilu kojim obavlja taj prijevoz mora imati originale ili ovjerene kopije slijedećih dokumenata:

- Rješenje nadležnog organa o obavljanju taksi djelatnosti;
- Rješenje o korištenju taksi stajališta za tekuću godinu;
- Rješenje o dodjeli licence „D“ za prijevoznika;
- Licencu „D“ izdatu za vozilo;
- Iskaznicu za vozača koji upravlja taksi vozilom;
- Rješenje o tehničko-eksploatacionim uslovima za vozilo;
- Rješenje o dodjeli dopunske taksi oznake i dopunsku taksi oznaku elipstastog oblika zalijepljenu na vozilu za tekuću godinu;
- Uvjerenje o položenom posebnom ispitu za taksi vozača koji upravlja vozilom;
- Potvrdu o baždarenju taksimetra;
- Ovjeren cjenovnik taksi usluga.

U taksi vozilu pored gore navedene dokumentacije, te potvrde o registraciji vozila, potvrde o vlasništvu vozila, police osiguranja vozila mora se nalaziti i **ljekarsko uvjerenje taksi**





**vozača koji upravlja tim vozilom koje nije starije od tri godine od dana izdavanja istog.**

### 1.2.7. Taksimetar

Za vrijeme obavljanja taksi prijevoza, prijevoznik u vozilu kojim obavlja taj prijevoz mora imati original ili ovjerenu kopiju Potvrde o baždarenju taksimetra.

Svi taksimetri po Zakonu o mjeriteljstvu BiH, koji su ugrađeni u vozila, podliježu zakonskoj obavezi verifikacije (baždarenja).

U toku prijevoza putnika taksi vozilom mora biti uključen taksimetar, koji je ispravan, baždaren prema propisanim metrološkim uvjetima za taksimetre, plombiran i ugrađen na vidnom mjestu u vozilu.

Prijevoznik, odnosno fizičko lice koje vrši taksi prijevoz može sa korisnikom prijevoza, na relacijama dužim od 25 km, ugovoriti cijenu prijevoza i bez uključenja taksimetra, s tim da cijena ne može biti veća od one koja bi se utvrdila taksimetrom.

Prijevoznik, odnosno fizičko lice koje vrši taksi prijevoz dužno je na zahtjev putnika koji se prevozi, izdati kartu za prijevoz koja sadrži registarski broj vozila, putnu relaciju, naplaćenu, odnosno ugovorenu cijenu, datum prijevoza, potpis i otisak pečata prijevoznika. Ako se prijevoz vrši bez uključenja taksimetra prijevoznik, odnosno fizičko lice koje vrši taksi prijevoz dužno je izdati kartu za prijevoz putniku koji se prevozi prije početka vožnje.

Ukoliko taksi vozač ne uključi taksimetar, a cijena prijevoza nije unaprijed ugovorena, lica koja se prevoze nisu obavezna platiti naknadu za izvršeni prijevoz.

### 1.2.8. Cjenovnik taksi usluga

Cijenu taksi usluge utvrđuje taksi prijevoznik cjenovnikom koji mora biti ovjeren od strane Ministarstva, nalaziti se u vozilu, a izvod iz ovjerenog cjenovnika mora biti istaknut na vidnom mjestu u vozilu.

Zahtjev za ovjeru cjenovnika taksi usluga predaje se Ministarstvu na propisanom obrascu, putem centralne pisarnice Ureda za zajedničke poslove Tuzlanskog kantona.

Cjenovnik taksi usluga, svaki taksi prijevoznik može pojedinačno dostaviti na ovjeru, a to može učiniti i udruženje taksi prijevoznika za svoje članove i u tom slučaju dostavlja dovoljan broj primjeraka cjenovnika za sve članove.

Cjenovnik taksi usluga obavezno sadrži:

- cijenu početka vožnje;
- cijenu vožnje po kilometru;
- cijenu čekanja po satu;
- cijenu prtljage po komadu;
- uvećanje cijene za vožnju noću u periodu od 22:00 do 05:00 sati, vožnju nedjeljom i praznikom u periodu od 00:00 do 24:00 sati;
- uvećanje cijene za vožnju makadamom;
- obavještenje za putnika da nije dužan platiti uslugu taksi prijevoza ukoliko mu taksi vozač ne izda račun u skladu sa odredbama Zakona o cestovnom prijevozu na području Tuzlanskog kantona.



### **1.3. Taksi stajališta**

#### *1.3.1. Način organizovanja taksi prijevoza*

Taksi prijevoz organizuje se na području općine/grada zavisno o prijevoznih potreba i planskog razvoja općina i Tuzlanskog kantona na slijedeći način:

- razmještanjem taksi stajališta na području općine/grada.
- utvrđivanjem broja vozila na taksi stajalištima.

#### *1.3.2. Pojam taksi stajališta i vlasništvo*

**"Taksi stajališta"** su propisno uređene i označene javne površine u opštoj upotrebi, namijenjena za parkiranje taksi vozila u cilju prijema putnika za prijevoz.

Taksi stajalište ne može biti u vlasništvu pravnih ili fizičkih lica.

#### *1.3.3. Kriteriji o broju taksi vozila na području jedne općine/grada*

Kriterij koji se mora koristiti pri određivanju broja taksi vozila na području jedne općine/grada je jedno taksi vozilo na 500 do 1.000 stanovnika.

#### *1.3.4. Plan razmještaja i broj taksi stajališta*

Plan razmještaja i broj taksi stajališta, te broj stajališnih mjesta na taksi stajalištima koja se nalaze na javnim površinama, na kraju tekuće za narednu godinu predlaže i donosi nadležni općinski/gradski organ uz konsultaciju sa općinskim/gradskim

udruženjima taksi prijevoznika registrovanim na području te općine/grada.

Općina/grad koji nema registrovana udruženja taksi prijevoznika sama donosi plan rasporeda taksi prijevoznika na taksi stajalištima.

Nadležni općinski/gradski organ je dužan najkasnije do 31. oktobra tekuće godine, dostaviti Plan razmještaja i broj taksi stajališta za narednu godinu na saglasnost Ministarstvu.

Ako se udruženja i nadležni općinski/gradski organ nisu mogli usaglasiti o prijedlogu Plana, nadležni općinski/gradski organ će Plan uputiti Ministarstvu na rješavanje uz prateću dokumentaciju.

#### *1.3.5. Rješenje o korištenju taksi stajališta*

Rješenje o korištenju taksi stajališta izdaje nadležni općinski/gradski organ.

Nadležni općinski/gradski organ ne može izdati rješenja o taksi stajalištima ako prethodno nije pribavio saglasnost Ministarstva na plan razmještaja taksi stajališta za tekuću godinu i ako ista nije propisno uredio i obilježio.

Rješenje o korištenju taksi stajališta izdato od nadležnog općinskog/gradskog organa, koje se izdaje pravnom licu, pored ostalog mora sadržavati i podatke o vozilu za koje je izdato.

Za vrijeme obavljanja taksi prijevoza, prijevoznik u vozilu kojim obavlja taj prijevoz mora imati original ili ovjerenu kopiju Rješenja o korištenju taksi stajališta za tekuću godinu.

#### *1.3.6. Način korištenja, raspored, red i rad na taksi stajalištima*

Način korištenja, red i rad na taksi stajalištima, te raspored taksi vozila na taksi stajalištima i kriterije za red prvenstva u



raspoređivanju taksi vozila na taksi stajalištima uređuje i donosi općina/grad svojim Pravilnikom.

### *1.3.7. Rad mimo matične općine/grada*

Prijevoznik koji ima registrovanu taksi djelatnost i rješenje o taksi stajalištu u matičnoj općini/gradu ne može vršiti taksi prijevoz na području druge općine/grada.

Izuzetno, ukoliko taksi prijevoznik vrši taksi prijevoz sa područja općine/grada u kome ima registrovanu djelatnost na područje druge općine/grada, dužan je korisniku prijevoza izdati kartu za prijevoz prije početka vožnje, a kada doveze putnika na odredište mora skinuti taksi oznaku sa krova vozila. Ukoliko čeka istog putnika zbog povratne vožnje, dok čeka mora skinuti taksi oznaku sa krova i tek kada putnik dođe istu postaviti na vozilo i završiti započetu vožnju.

### *1.3.8. Broj vozila na jednom taksi stajalištu*

Na jedno stajališno mjesto u okviru taksi stajališta raspoređuje se jedno taksi vozilo.

Izuzetno, na jedno stajališno mjesto u okviru taksi stajališta može se rasporediti i dva taksi vozila, ukoliko je to predvidio nadležni općinski/gradski organ svojim propisom, pod uslovom da se općinski/gradski propis uklapa u kriterij koji se mora koristiti pri određivanju broja taksi vozila na području jedne općine/grada, a to je jedno taksi vozilo na 500 do 1.000 stanovnika.

### *1.3.9. Izgradnja i obilježavanje taksi stajališta*

Taksi stajališta moraju biti uređena sa asfaltnim zastorom i moraju se obilježiti propisanom vertikalnom i horizontalnom saobraćajnom signalizacijom.

Općina/grad je dužna namjenski koristiti sredstva prikupljena iz naknada za korištenje taksi stajališta za izgradnju novih, uređenje i održavanje postojećih taksi stajališta, odnosno za unapređenje taksi djelatnosti.

## **1.4. Prava i dužnosti taksi vozača, način obilježavanja taksi vozila i poseban ispit za taksi vozača**

### *1.4.1. Prava i dužnosti taksi vozača*

Vozač taksi vozila dužan je u potpunosti izvršiti uslugu prijevoza prema licima koja su ga unaprijed i za određeno vrijeme angažirala.

Ukoliko nije u mogućnosti naručenu vožnju započeti ili započetu vožnju završiti, vozač taksi vozila obavezan je za najkraće vrijeme licima koja su naručila prijevoz osigurati drugo vozilo i taksi vozača.

Eventualne troškove pretovara prtljage u slučaju započete, a nedovršene vožnje snosi taksi vozač koji je vožnju započeo.

Taksi prijevoznik, odnosno taksi vozač je obavezan poznavati i nazive gradskih ulica, mjesta, tj. adrese na kojima se nalaze važniji privredni, kulturno-historijski, sakralni, vjerski i turističko-ugostiteljski objekti, kantonalne i općinske institucije, bolnice, zdravstvene ustanove, policija i dr.



#### 1.4.2. Način obilježavanja taksi vozila sa/bez putnika

Taksi vozilo, pored uslova propisanih Zakonom o cestovnom prijevozu Federacije Bosne i Hercegovine, mora ispunjavati i slijedeće uslove:

- da na krovu vozila ima čvrsto pričvršćenu svijetleću taksi oznaku sa natpisom "TAXI" dimenzija 360 x 120 mm;
- da vozilo koje posjeduje radio-taksi, ima oznaku «RADIO-TAXI» dimenzija 500 x 160 mm, na kojoj mora biti ispisan identifikacioni broj licence, Regulatorne agencije za komunikacije BiH za korištenje radio stanice, koja se mora nalaziti u vozilu i
- da su oznake simbola na taksi tablama na krovu vozila crne boje na žutoj podlozi.

Taksi vozilo može biti obilježeno drugim dodatnim oznakama ukoliko su dodatne oznake propisane Zakonom o cestovnom prijevozu na području Tuzlanskog kantona ili drugim propisom vezane za naziv pravnog lica ili taksi udruženja.

Na krovu taksi vozila ne smiju biti postavljene reklame.

Sva putnička vozila koja posjeduju oznaku na krovu vozila koja svojim oblikom, izgledom, bojom, natpisom i slično asociraju na taksi oznaku, a nisu registrovana odnosno nemaju odobrenje za obavljanje taksi prijevoza smatra se da taksi djelatnost obavljaju nelegalno.

Prilikom vršenja taksi prijevoza taksi oznaka na krovu vozila mora svijetliti kada je to vozilo slobodno, odnosno bez putnika.

Prilikom prijema putnika na prijevoz taksi vozač je dužan ugasisi svijetleću taksi oznaku na krovu vozila.

#### 1.4.3. Poseban ispit za taksi vozača

Taksi vozač, koji je zaposlen kod prijevoznika, odnosno koji samostalno obavlja djelatnost taksi prijevoza, mora imati položen poseban ispit za taksi vozača.

Ispit za taksi vozača obuhvata poznavanje: propisa koji regulišu oblast taksi prijevoza, propisa o bezbjednosti saobraćaja, kulturno-historijskih, privrednih, sportskih, ugostiteljsko-turističkih i drugih znamenitosti Kantona, grada i općina, te prava i dužnosti taksi prijevoznika, odnosno taksi vozača. Odnosno ispit za taksi vozača obuhvata oblasti koje su date u ovom Priručniku.

Ispit se polaže pred ispitnom komisijom pismeno.

Pitanja u testu su vrednovana određenim brojem bodova, zavisno od značaja postavljenog pitanja.

Testovi za polaganje ispita sadrže dvadeset pitanja sa jednim ili više tačnih odgovora čiji ukupni zbir bodova iznosi 100 bodova.

Kandidat je položio ispit, ako je na osnovu tačnih odgovora postigao najmanje 75% (75 bodova i više) od ukupnog broja mogućih bodova.

O položenom ispitu izdaje se Uvjerenje o položenom posebnom ispitu za taksi vozača.

### 1.5. Odnos vozač taksi vozila - putnik

#### 1.5.1. Način i mjesto prijema i ispuštanja putnika

Taksi prijevoznik, odnosno taksi vozač parkira vozilo i prima putnike za prijevoz na taksi stajalištu, gdje je raspoređen.

Putnici se mogu primati na prijevoz i van taksi stajališta, ako se time ne krše odredbe Zakon o osnovama bezbjednosti



saobraćaja na putevima u BiH, odnosno, ako se tom radnjom ne ometa normalno i sigurno odvijanje saobraćaja.

Vozač ne smije zaustaviti ili parkirati vozilo na mjestu na kome bi ono ugrožavalo sigurnost drugih učesnika u saobraćaju ili predstavljalo smetnju za normalno odvijanje saobraćaja ili kretanje pješaka.

Na javnom putu van naselja vozač je dužan, u slučaju potrebe zaustavljanja ili parkiranja vozila, kada za to postoji mogućnost, zaustaviti ili parkirati vozilo van kolovoza.

Vozač koji zaustavlja ili parkira vozilo na javnom putu gdje je ta radnja dozvoljena dužan je zaustaviti, odnosno parkirati vozilo neposredno uz desnu ivicu kolovoza, a na javnom putu na kojem se saobraćaj odvija samo u jednom smjeru vozilo može zaustaviti, odnosno parkirati uz desnu ili lijevu ivicu kolovoza.

Na zaustavljenom ili parkiranom vozilu ne smiju se otvarati vrata ako se time ometa kretanje drugih učesnika u saobraćaju ili ako se ugrožava sigurnost saobraćaja.

Vozač ne smije zaustaviti ili parkirati vozilo, a time primati i ispuštati putnike iz/u vozilo naročito:

- na obilježenom pješačkom prijelazu i na udaljenosti manjoj od 5 metara od tog prijelaza, kao i na prijelazu biciklističke staze preko kolovoza;
- na prijelazu puta preko željezničke ili tramvajske pruge u istom nivou;
- na željezničkim ili tramvajskim prugama ili u blizini tih pruga ako se time sprečava ili ometa saobraćaj vozila koja se kreću po šinama;
- na raskrsnici i na udaljenosti manjoj od 5 m od najbliže ivice poprečnog kolovoza;
- u tunelima, na mostovima, u podvožnjacima i na nadvožnjacima, kao i na dijelovima puta ispod mostova i

nadvožnjaka i na udaljenosti manjoj od 15 metara od tih objekata;

- na dijelu puta u blizini vrha prevoja i u krivini gdje je preglednost puta nedovoljna i gdje se obilaženje vozila ne bi moglo izvršiti bez opasnosti;
- na dijelu puta na kojem bi širina slobodnog prolaza od zaustavljenog ili parkiranog vozila do neisprekidane uzdužne linije na kolovozu, ili do suprotne ivice kolovoza, ili do neke prepreke na putu, bila manja od 3 metra;
- na mjestu na kome bi vozilo zaklanjalo postavljeni saobraćajni znak ili uređaj za davanje svjetlosnih saobraćajnih znakova;
- na biciklističkoj stazi, odnosno traci;
- na svim uređenim zelenim površinama, parkovima i sl.;
- na mjestu koje je označeno kao parking-prostor za lica s invaliditetom;
- na trotoaru odnosno na pješačkoj stazi, ako to nije izričito regulisano saobraćajnim znakom, a ako je parkiranje dozvoljeno, mora se ostaviti najmanje 1,6 metara širine na površini za kretanje pješaka, s tim da ta površina ne može biti uz ivicu kolovoza.

Osim u ovim slučajevima, vozač ne smije parkirati vozilo naročito na:

- dijelu puta ispred prelaza puta preko željezničke ili tramvajske pruge u istom nivou, i to na udaljenosti manjoj od 15 metara od tih prelaza;
- udaljenosti manjoj od 15 metara ispred i iza znaka kojim je obilježeno stajalište za vozila javnog saobraćaja;
- prolazima i ulazima škola, ustanova, preduzeća, stambenih zgrada i drugih objekata i iznad priključka na vodovodnu mrežu i ulaza u kanalizacionu ili drugu mrežu komunalnih organizacija;



- mjestu na kome bi parkirano vozilo onemogućilo pristup drugom vozilu radi parkiranja ili izlazak nekom već parkirano vozilu;
- na kolovozu s dvije saobraćajne trake gdje se saobraćaj odvija u oba smjera.

Pri vršenju taksi prijevoza, taksi vozač ne može usputno uzimati druge putnike bez saglasnosti putnika koji je/su prvi započeo/li vožnju.

#### *1.5.2. Određivanje cijene prijevoza za više lica*

Cijena taksi prijevoza utvrđena taksimetrom ne može se uvećavati bez obzira na broj lica koja se prevoze.

Ukoliko se taksi vozilom prevozi više lica na isto odredište, cijena prijevoza utvrđena taksimetrom se dijeli podjednako na sve korisnike taksi usluge.

#### *1.5.3. Način naručivanja usluge taksi prijevoza*

Taksi prijevoznik dužan je pružiti uslugu svakom licu koje prijevoz naruči neposredno ili telefonom putem dispečerskog centra.

Ako lice naruči prijevoz unutar gradske zone gdje taksi prijevoznik ima registrovanu djelatnost telefonskim pozivom preko radio-taksi centra ili određenog taksi stajališta, prima se na prijevoz na mjestu koje odredi putnik.

Naknada za prijevoz računa se od mjesta prijema putnika.

#### *1.5.4. Lica kojima taksi prijevoznik nije dužan pružiti uslugu taksi prijevoza*

Taksi prijevoznik dužan je pružiti uslugu svakom licu koje prijevoz naruči neposredno ili telefonom putem dispečerskog centra bez obzira na dužinu vožnje, osim:

- ako je naručitelj vidno pod uticajem alkohola, droga ili drugih opojnih sredstava;
- ako su naručitelj i njegov prtljag toliko prljavi da bi mogli uprljati unutrašnjost vozila ili druga lica koja se prijevoze;
- ako uslovi na putu ne omogućavaju normalnu i sigurnu vožnju;
- i u svim drugim slučajevima u kojima taksi prijevoznik ocijeni da mu prijeti opasnost po život i imovinu od strane putnika ili njegovog prtljaga.

Taksi prijevoznik ne smije prevoziti djecu mlađu od 7 godina bez pratnje.

#### *1.5.5. Veličina lične prtljage putnika*

Taksi prijevoznik dužan je primiti prtljag lica kojeg prevozi i smjestiti ga u prostor za prtljag, ako njegova masa ne prelazi 50 kg.

#### *1.5.6. Određivanje odredišta i putanje prijevoza*

Odredište vožnje određuje putnik.

Taksi vozač dužan je prijevoz obaviti najkraćim putem, odnosno putem kojeg mu odredi putnik ako uslovi puta omogućavaju normalnu i sigurnu vožnju.



### *1.5.7. Naplata prijevoza*

Po završetku vožnje, lica koja se prevoze obavezna su platiti ugovorenu ili taksimetrom utvrđenu cijenu prijevoza.

Ukoliko taksi vozač ne uključi taksimetar, a cijena prijevoza nije unaprijed ugovorena, lica koja se prevoze nisu obavezna platiti naknadu za izvršeni prijevoz.

Izuzetno, taksi prijevoznik, ukoliko prevozi putnike na relacijama dužim od 25 km, dogovorenu cijenu prijevoza može naplatiti i unaprijed, prije započinjanja prijevoza.

### *1.5.8. Ometanje vozača u toku vožnje*

Za vrijeme vožnje, lica koja se prevoze ne smiju taksi vozača ometati u vožnji niti praviti štetu na vozilu, te je u tim situacijama taksi prijevoznik ovlašten preduzeti mjere samopomoći ili obavijestiti ovlaštena službena lica o ometanju i šteti nanesenoj od strane putnika.

### *1.5.9. Pušenje u taksi vozilu*

U vrijeme obavljanja prijevoza lica u taksi vozilu je zabranjeno pušenje.

Taksi prijevoznik je obavezan u taksi vozilu na vidnom mjestu istaći natpis o zabrani pušenja.

### *1.5.10. Odnos taksi prijevoznika/vozača prema zaboravljenim stvarima putnika*

Po završetku vožnje taksi vozač je dužan pregledati vozilo, a nađene stvari odmah, a najkasnije u roku od 2 sata prijaviti najbližoj dispečerskoj taksi službi i policijskoj stanici.

## **1.6. Kodeks ponašanja taksi prijevoznika/vozača**

### *1.6.1. Ponašanje vozača parkiranog taksi vozila*

Za vrijeme dok je taksi vozilo parkirano na taksi stajalištu vozač taksi vozila dužan je biti u taksi vozilu ili pored taksi vozila.

Vozač taksi vozila ne mora biti u vozilu ili pored vozila, ukoliko pomaže starijim licima, odnosno dostavlja prtljag i lične stvari putnika, kao i drugim slučajevima opravdanog kratkotrajnog i nužnog odsustva, te u vrijeme pauze za topli obrok u trajanju od pola sata.

### *1.6.2. Odijevanje taksi vozača*

Za vrijeme obavljanja taksi prijevoza, vozač taksi vozila ne smije pušiti u vozilu, mora biti uredno i pristojno odjeven (duge hlače, košulja ili majica sa rukavima) i pristojno se odnositi prema putnicima.

### *1.6.3. Odnos prema putnicima, drugim učesnicima u saobraćaju i građanima*

Vozilo mora biti uredno očišćeno i prozračeno, prije dnevnog stavljanja u saobraćaj kao i u toku saobraćaja

Na zahtjev lica koje se prevozi, vozač taksi vozila dužan je isključiti radio aparat, te obezbijediti sve potrebne preduslove za komforan i siguran prijevoz putnika.

Prilikom upravljanja vozilom taksi vozač je dužan pridržavati se odredbi Zakona o osnovama bezbjednosti saobraćaja na putevima u BiH, pridržavati se principa saobraćajne kulture i držati visok nivo poštovanja prema svim učesnicima u saobraćaju i svim građanima.



### **1.7. Inspekcijski nadzor nad primjenom Zakona kojim je regulisana djelatnost taksi prijevoza na području Tuzlanskog kantona**

Poslove inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem odredbi Zakona o cestovnom prijevozu na području Tuzlanskog kantona vrše kantonalni inspektori za cestovni saobraćaj (u daljem tekstu: inspektor).

Poslove nadzora pored inspektora, a koji se odnose na taksi prijevoz, vrše i policijski službenici koji vrše nadzor nad sigurnosti cestovnog saobraćaja na području kantona.

Inspektor i/ili policajac u obavljanju poslova nadzora ovlašten je zaustaviti vozilo kojim se vrši taksi prijevoz. Zaustavljanje vozila, inspektor i/ili policajac vrši isticanjem tablice koja je u obliku saobraćajnog znaka "zabranjen saobraćaj svim vozilima u oba smjera" na kojoj je ispisano "STOP INSPEKCIJA" ili „STOP“. Vozač motornog vozila dužan je zaustaviti vozilo i postupiti po nalogu inspektora i/ili policajca.

Pored ovlaštenja propisanih Zakonom o cestovnom prijevozu Federacije BiH, u obavljanju inspekcijskog nadzora, inspektor je ovlašten privremeno isključiti vozilo iz saobraćaja ako utvrdi da prijevoznik:

- obavlja taksi prijevoz, a ne posjeduje rješenje za obavljanje navedene djelatnosti izdato od nadležnog općinskog/gradskog organa i licencu vozila izdatu od Ministarstva,
- ne posjeduje dopunsku taksi oznaku za tekuću godinu,
- vrši taksi prijevoz sa područja općine/grada u kojem ima registrovanu djelatnost na područje druge općine/grada, a da korisniku prijevoza nije izdao kartu prije početka vožnje i po završetku vožnje nije skinuo taksi oznaku sa krova vozila

prilikom povratka u matičnu općinu/grad ili je nije skinuo dok je čekao putnika za povratak u matičnu općinu/grad i

- registrovan na području jedne općine/grada vrši taksi prijevoz na području druge općine/grada.

Ukoliko inspektor osnovano posumnja u tehničku ispravnost vozila ili utvrdi da dokumentacija za vozilo ne odgovara stvarnom stanju ili je izdata suprotno zakonskim propisima, upućuje vozilo na vanredni tehnički pregled izdavanjem naloga za vanredni tehnički pregled.

Ukoliko se utvrdi neispravnost vozila na vanrednom tehničkom pregledu, inspektor donosi rješenje o privremenom isključenju vozila iz saobraćaja i isključuje vozilo iz saobraćaja privremenim oduzimanjem saobraćajne dozvole ili potvrde o registraciji vozila i registarske oznake i o tome izdaje odgovarajuću potvrdu do otklanjanja utvrđenih nedostataka.

U slučaju utvrđene neispravnosti vozila na vanrednom tehničkom pregledu troškove obavljenog tehničkog pregleda snosi vlasnik vozila, a u slučaju ispravnosti vozila troškove vanrednog tehničkog pregleda snosi institucija u kojoj radi ovlašteno službeno lice koje je uputilo vozilo na vanredni tehnički pregled.

### **2. Osnovni podaci o Bosni Hercegovini, Federaciji BiH, Tuzlanskom kantonu i općinama Tuzlanskog kantona**

Bosna i Hercegovina je smještena na jugoistoku Evrope, u zapadnom dijelu Balkana. Ukupna površina je 51.129 km<sup>2</sup>.

Graniči sa Hrvatskom na sjeveru, sjeverozapadu i jugu, a sa Srbijom na istoku i Crnom Gorom na jugoistoku.

Na krajnjem jugu Bosna i Hercegovina izlazi na Jadransko more, u dužini od 20 km, koji se nalaze na teritoriji općine Neum.

Granice Bosne i Hercegovine su uglavnom prirodnog porijekla i čine je rijeke Drina, Sava i Una, te planine Plješevica





i Dinara na jugozapadu, Zelengora i Maglić na jugoistoku, a Zvijezda i Tara na istoku zemlje.

BiH je nezavisnost stekla 1. marta 1992. godine nakon odluke građana BiH - referendumom o samoopredjeljenju.

Zvanično je priznata 06. aprila 1992. godine, a u Ujedinjene nacije primljena 22. maja 1992. godine.

U američkom gradu Daytonu 21. novembra 1995. postignut je mirovni sporazum, čime je neslužbeno završen rat. Konačni sporazum potpisan je u Parizu 14. decembra 1995. godine.

Dejtonski sporazum potvrdio je Bosnu i Hercegovinu kao samostalnu i suverenu državu u evropskoj porodici država sastavljenu od dvije administrativne jedinice: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, te Brčko Distrikta BiH koji ima poseban status i ne pripada ni jednom entitetu.

Federacija Bosne i Hercegovine je jedan od dva entiteta Bosne i Hercegovine. Ustrojena je 18. marta 1994. godine Vašingtonskim sporazumom. Federacija BiH podijeljena je na 10 kantona, federalnih jedinica, koje zauzimaju 51% teritorije BiH.

Tuzlanski kanton formiran je 1994. godine na dijelovima nekadašnje oblasti sjeveroistočne Bosne, odnosno Tuzlanskog okruga, kao prva federalna jedinica u okviru Federacije BiH. Zauzima površinu od 2.649 km<sup>2</sup>, odnosno 10,1% teritorije Federacije BiH ili 5,17 % teritorije Bosne i Hercegovine.

Shodno popisu stanovništva iz 2013. godine, na teritoriji Tuzlanskog kantona živi 445.028 stanovnika ili 12,6 % ukupnog broja stanovnika BiH, odnosno 20,05 % od ukupnog stanovništva Federacije BiH i najmnogoljudniji je kanton. Prosječna gustoća naseljenosti ovog područja iznosi 168 stanovnika/km<sup>2</sup>.

Tuzlanski kanton obuhvata teritorijalni okvir Grada Tuzla i 12 općina: Banovići, Doboj Istok, Gračanica, Građačac, Kladanj, Kalesija, Čelić, Lukavac, Srebrenik, Sapna, Teočak i Živinice.

## 2.1. Grad Tuzla

Grad Tuzla se nalazi na jugoistočnim obroncima planine Majevice. Zahvata središnji dio kantona i pruža se dolinama rijeka Jale i Soline. Ima površinu 294 km<sup>2</sup> na kojoj živi 110.979 stanovnika.

Grad Tuzla predstavlja najveći gradski centar i administrativno je sjedište Tuzlanskog kantona, te privredni, kulturni i obrazovni centar Tuzlanskog kantona.

Grad Tuzla ima izuzetno prirodno naslijeđe, kao što su:

- termo-mineralni izvori vode (slane, sumporne, mineralne),
- jezera i vodotoci,
- prirodni pejzaži, flora i fauna.

Od arheoloških lokaliteta najinteresantniji su:

- Arheološki park – Neolitsko sojeničko naselje;
- Neolitsko naselje na području Gornje Tuzle;
- Kicelj, Gradovrh ili Grad na vrhu u naselju Solina i Krešića gradina u Par Selu.

Tuzla je jedno od starijih naselja u Evropi. Ime grada je, oduvijek, kroz svo vrijeme njegovog postojanja i na jezicima svih putopisaca, kartografa, historičara, osvajača, bilo vezano za so. Rijeka Jala, koja protiče kroz Tuzlu, nosi naziv koji potiče od grčke riječi Jalos, što znači so, dok je grad kroz svoju historiju, nazivan: Castron de Salenes - grad solana (grčki), Salenes (grčki), Ad Salinas (latinski), Soli (južnoslavenski), Memlehatejn (arapski), Memleha-i Zir (persijski), Tuz (turski), sve do današnjeg imena Tuzla, što na turskom znači solana.

U Tuzli se nalaze brojni sportski tereni, gdje dominiraju Kulturno-sportski centar "Mejdan", stadion Tušanj, teniski tereni na Slanoj banji, kao i mnogi drugi objekti i tereni za sport i rekreaciju.



## 2.2. Općina Banovići

Općina Banovići se nalazi u jugozapadnom dijelu Tuzlanskog kantona, na obroncima planine Konjuh. Teritorijalno zahvata područje 20 naseljenih mjesta sa ukupnom površinom od 185 km<sup>2</sup>, na kojoj živi 22.773 stanovnika.

Na području općine Banovići nalaze se značajni turistički resursi i potencijali kao što su:

- planina Konjuh sa svojim cjelokupnim sadržajem i izuzetno vrijednom i bogatom florom i faunom,
- jezera Breštica i Ramičko,
- pećina Borovac u naselju Pribitkovići,
- vrijedno kulturno-historijsko naslijeđe sa spomenikom kulture - stećak bana Božićka Banovića,
- sportsko rekreativni centri Zlaća i Mačkovac,
- izletišta Zobik,
- planinski dom Varda,
- rijeke Velika i Mala Zlaća, Oskova, Litva,
- turistička uskotračna pruga sa popularnim "Ćirom",
- planinske staze i šetnice i ostalo.

Porijeklo imena centralnog naselja otkriva stećak Božićka Banovića u Banovići Selu, koji pored ornamentike i uklesanog ljljiana sadrži i natpis pisan bosančicom.

Prije par godina, u naselju Mačkovac uz rijeku Zlaća otvoren je turistički kompleks „Etno avlija“ sa vrijednim kulturno historijskim znamenitostima, kao značajan turistički objekat.

## 2.3. Općina Čelić

Općina Čelić se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine na brežuljkastim i blago brdovitim padinama Majevice i dijelovima ravne Posavine, nadmorske visine od 140–711 metara.

Zauzima površinu od 140 km<sup>2</sup>, a na ovom prostoru u 9 naselja živi 10.502 stanovnika.

Na prostoru općine Čelić se nalazi jedno od dva prirodna jezera na području Tuzlanskog kantona, koje uz kompleks „Mrkaljević“, predstavlja okosnicu turističke ponude na području ove općine.

Zbog ljepote obronaka Majevice, Čelić ima značajne potencijale za razvoj lovnog turizma.

## 2.4. Općina Gračanica

Općina Gračanica se nalazi u donjem toku rijeke Spreče uz magistralni put M4 Tuzla - Doboju.

Općina Gračanica prostire se na površini od 216 km<sup>2</sup> i u 22 naselja općine Gračanica živi 45.220 stanovnika. Od vjeka se na prostorima ove općine intenzivno razvijaju oblici malog biznisa, porodičnih preduzeća, trgovine, ugostiteljstva, proizvodnog zanatstva i uslužnih djelatnosti, te je poznata kroz historiju kao „od posla čaršija“.

Kulturno-historijsko naslijeđe predstavlja značajan turistički potencijal općine Gračanica. Pored neolitskog lokaliteta Korića Han i utvrde Soko, najvišeg kulturnog blaga, po kojem je Gračanica danas prepoznatljiva, najviše naslijeđa potječe iz perioda osmanske vladavine.

Gračanica je prepoznatljiva po Sahat-kuli iz XVII stoljeća i Mula Dedinom turbetu iz druge polovine XV stoljeća. Iz austrougarskog perioda značajne su zgrade današnje općine (nekadašnji Konak) i Osman – kapetanova medresa, koje su sagrađene u pseudomaurskom stilu.

U centralnom parku nalazi se spomenik podignut za 121 palog borca u toku Drugog svjetskog rata.



Banjsko-rekreativni turizam, oslonjen na bogatstvo termomineralnih voda, najznačajniji je prirodni turistički resurs ove općine. Lokaliteti pogodni za razvoj seoskog turizama na širem prostoru Gračanice su: područje Sijedog krša, Bukve i Monja.

Grnčarstvo u Malešićima, osam kilometara udaljenim od Gračanice, kao atraktivno tradicionalno zanimanje i proizvodnja grnčarskih predmeta starinskim načinom izrade i korištenjem prostog grnčarskog kola, koje majstor pokreće nogom, predstavlja jednu od rijetkih oaza autentičnog grnčarstva u Evropi.

### **2.5. Općina Gradačac**

Općina Gradačac zahvata južni i nešto jugoistočnog dijela srednje Posavine koja se proteže na dio sjeverne Bosne i padinski dio planina Majevice i Trebave i zauzima prostor od 218 km<sup>2</sup>. Na području općine Gradačac organizovano je 36 mjesnih zajednica u kojima živi 39.340 stanovnika.

Općina Gradačac je jedno od rijetkih mjesta koje može kompletno sa svim svojim sadržajem biti objekat turističke ponude.

Ono što stoji kao preduvjet turističke ponude su:

- jedinstveni kulturno – historijski spomenici (Kula Husein kapetana Gradaševića sa kompleksom džamije, Sahat kula, pravoslavna i katolička crkva i dr. vjerski objekti),
- zavičajna muzejska zbirka,
- oklopni voz i niz drugih spomenika i mjesta iz perioda odbrambeno – oslobodilačkog rata 1992 – 1995. godina,
- dva jezera (Hazna i Vidara),
- izuzetna mogućnost razvoja zdravstvenog turizma, sportsko – rekreativni turizam (sportski tereni i sportska dvorana),
- kongresni turizam,
- lovni turizam,

- značajni kulturni događaji (Gradačački književni susreti, Kikićevi susreti, koncerti, izložbe i sl.),
- Međunarodni sajam poljoprivrede i prehrambene industrije "Sajam šljive",
- prekrasan okoliš,
- kompleks gradskog parka,
- planinarski dom Jasenica,
- ekološki čist grad, pun zelenila.

U historiji ovog mjesta najznačajniju ulogu su igrali kapetani iz porodice Gradaševića, a naročito Husein-kapetan Gradašević poznatiji kao "Zmaj od Bosne".

Najstarija sačuvana građevina je Sviračka džamija, obnovljena 1875. godine.

U Gradačcu se nalazi jedna od najstarijih biblioteka u Bosni i Hercegovini, osnovana 1839. godine. Umjetnička i muzejska zbirka ove biblioteke svjedoči o burnoj historiji Gradačca.

Područje općina Gradačac je poznato kao voćarski kraj, a od 1969. godine u njemu se održava turističko-privredna manifestacija "Sajam šljive".

Na izvorištima termalnih voda, kojima obiluje područje Gradačca, izgrađen je banjsko-lječilišni kompleks "Iliđa".

Vještačka jezera Hazna i Vidara pružaju idealne uslove za razvoj turizma.

### **2.6. Općina Doboj Istok**

Općina Doboj Istok se teritorijalno nalazi na sjeverozapadnom dijelu Tuzlanskog kantona, zahvata površinu od 41 km<sup>2</sup>. Prostire se dolinom rijeke Spreče uz magistralni put M4 Doboj-Tuzla. Okružena je planinom Ozren sa juga i Trebavom sa sjevera. Općina Doboj Istok ima pet naselja u kojima živi 10.248 stanovnika.



U općini Doboj Istok su niska pobrđa povoljna za voćarstvo i poljoprivredu koja pružaju realnu osnovu za razvoj seoskog turizma, a upotpunjuje ih relativno skromno kulturno-historijsko naslijeđe i izrada suvenira na tradicijskoj osnovi.

Ostaci materijalne kulture, stećci i nišani, govore da je ovaj prostor bio naseljen i u srednjem vijeku. U historijskim dokumentima, naselja Brijesnica i Klokočnica pominju se davne 1528. godine.

Poljoprivreda i voćarstvo, danas su osnova budućeg razvoja ovoga prostora.

Jedna od turističkih atrakcija općine svakako je svojevrsan oblik "bosanskog parka" pod uobičajenim nazivom etno avlija, koji se nalazi u Klokočnici i u okviru kojeg se njeguju bosanske starine, odnosno stari zanati.

## **2.7. Općina Kalesija**

Općina Kalesija nalazi se u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine, odnosno smještena je uz gornji tok rijeke Spreče, na južnim obroncima planine Majevice i sjevernim rubnim dijelovima planine Javornik. Nalazi se na prosječnoj nadmorskoj visini od 270 metra zauzimajući površinu od 201 km<sup>2</sup>. Općinu Kalesija čini 28 naseljenih mjesta u kojima živi 33.053 stanovnika, a koja su organizirana u 20 mjesnih zajednica.

Resursnu osnovu za razvoj turizma na području općine Kalesija čine:

- bogastvo visokom i niskom divljači,
- veoma značajno kulturno-historijsko naslijeđe, od čega se posebno izdvajaju nekropole stećaka,
- brojne lokacije pogodne za izletničko-rekreativni i seoski turizam i
- izvorište mineralne vode „Kiseljak“ u Dubnici.

Prema arheološkim istraživanjima, Kalesija posjeduje najstarije tragove civilizacije, koji potiču iz bronzanog i željeznog doba. Na ovim prostorima su živjela ilirska plemena, a vjeruje se da naziv Kalesija potiče od imena islamiziranog plemena hazarskog Halisije.

Najinteresantniji kulturno-historijski spomenik je Atik-džamija, stara preko 300 godina.

Na području Kalesije je najveće nalazište stećaka u Bosni i Hercegovini, ukupno 525 stećaka na 46 lokaliteta, s tim da je 8 lokaliteta sa 97 stećaka, Dejtonskim mirovnim sporazumom, izdvojeno iz općine Kalesija.

Općina Kalesija je bogata poljoprivrednim zemljištem u dolini rijeke Spreče i na obroncima planina Majevice i Javornik. Rijeka Spreča, Gribaja i Dubnica imaju uslove za razvoj ribolova, a šira teritorija Kalesije raspolaže lovnim terenima na nisku i visoku divljač.

## **2.8. Općina Kladanj**

Općina Kladanj je smještena u jugozapadnom dijelu kantona, prostire se dolinom rijeke Drinjače, u podnožju planine Konjuh. Teritorijalno je organizovana kroz šest mjesnih zajednica i ima površinu 331 km<sup>2</sup>, druga je općina po veličini u TK i po površini veća od Grada Tuzla. Na ovom prostoru živi 12.348 stanovnika i u odnosu na prosječnu gustinu naseljenosti stanovništva u BiH, Kladanj spada u općine sa najmanjom gustinom naseljenosti stanovnika po km<sup>2</sup> površine.

Na području općine Kladanj poznate su turističke destinacije koje domaćim i stranim turistima pružaju priliku da osjete dah prirode za vrijeme boravka u prelijepom prirodnom okruženju izletišta Bebrava i Muška voda. Na ovom lokalitetu se nalazi hotelski kompleks Muška voda i izvor Muške vode.



U neposrednoj blizini hotelskog kompleksa Muška voda nalazi se i šumsko jezero tipa tzv. „Gorsko oko“, u narodu poznatije kao Paučko jezero. Jezero se nalazi na 650 metara nadmorske visine. Različitost flore i faune čine ga zanimljivim i interesantnim za posjetioce. Jezero je veoma bogato ribom (šaran, amur, klijen i pastrmka).

U sklopu izletišta Bebrava nalazi se pećina koja spada u red ponirućih pećina. Ulaz u pećinu nalazi se na 882 metra nadmorske visine. Ukupna dužina do sada ispitanih pećinskih hodnika uključujući i završnu galeriju iznosi cca 500 metara.

Djevojačka pećina iza sebe ima dugu tradiciju, jedno je od najpopularnijih dovišta u ciklusu jurjevskih dova, a koje hodočaste bošnjaci od Kladnja do Drine i Posavine, pa i Srednje Bosne. Pećina je locirana u selu Brateljevići.

Šumsko bogatstvo kladanjskog kraja, ugodna klima i snijeg koji se dugo zadržava pružaju povoljne uslove za razvoj planinarstva i zimskih sportova.

O Kladnju postoje pisani tragovi iz srednjeg vijeka, spominje se 1366. godine u putopisu fra Marinića.

Iz historijskog naslijeđa izdvajamo ostatak rimskog puta u Tuholju i srednjovjekovnog grada plemića Gojsalića, a posebno 436 stećaka, pronađenih na 53 lokaliteta. Neophodno je istaći i lijepu potkupolnu džamiju „Kuršumliju“ sa Đurđi-hanuminom česmom.

Na samo 600 metara od centra Kladnja, na lokalitetu Karaula, nalazi se skilift.

## 2.9. Općina Lukavac

Općina Lukavac se nalazi u srednjem toku rijeke Spreče i zahvata površinu od 337 km<sup>2</sup> na kojoj su raspoređena 44 naselja, u kojima živi 44.520 stanovnika.

Općina Lukavac je jedna od najznačajnijih tačaka na industrijskoj, rudarskoj i turističkoj karti Bosne i Hercegovine.

Općina Lukavac ne oskudijeva ni u ljepoti prirode. Postoje mnoga mjesta za odmor i rekreaciju, neka sa netaknutim dijelom prirode, a neka specijalno uređena i dizajnirana za tu svrhu.

Najvažniji dio turističke ponude Lukavca vezan je za akumulaciono jezero Modrac i turističko-ugostiteljske kapacitete na jezeru. Jezero Modrac ima površinu od 17 km<sup>2</sup> od čega je 1000 metara lijepo urađene obale sa izgrađenim objektima za odmor i rekreaciju: plaže, tuševi, restorani, koncertna arena i dr.

Ljubiteljima prirode se nadomak Lukavca, pored Modraca nude i izletišta Vijenac sa planinskim jezerom, Svatovac sa planinarskom kućom, Bistaračko jezero (udaljeno 1 km od centra grada Lukavca), te više lokacija na rijekama Spreča (Palučak, Batare, Staro korito) i Turija (Soko i Čagalo).

Dovište Ratiš pruža izuzetne uslove za razvoj vjerskog turizma.

U naselju Puračić održava se tradicionalni vašar sa tradicijom od preko 100 godina.

Ostaci materijalne kulture pokazuju da je ovo područje bilo naseljeno još u bronzano doba, o čemu govore ostaci na Gradini, zatim iz srednjeg vijeka na Mramoru, Milinu selu, Puračiću, Devetaku i Bokavićima. Naselje Puračić se spominje 1249. godine, u dokumentu bana Matije Ninoslava, a ime je dobio po vojvodi Purči.

Ime Lukavac spominje se 1728. godine.

Lukavac kao grad novijeg je vremena jer je njegov razvoj započeo pred kraj XIX vijeka kada je ovdje izgrađena Fabrika amonijačne i kaustične sode.

Na akumulacionom jezeru „Modrac“, nastalom potapanjem 40 km<sup>2</sup> Sprečanskog i Turijskog polja 1964. godine, izgrađeni su atraktivni objekti turističke privrede.



### **2.10. Općina Sapna**

Općina Sapna obuhvata istočne obronke planine Majevice i gornji tok rijeke Sapne sa njenim pritokama Rožanjkom i Munjačom. Centralni dio općine je smješten uz rijeku Sapnu i regionalni put Zvornik-Priboj na nadmorskoj visini od 147 metara, a ostala naselja u odnosu na centralni dio pružaju se ka sjeveru i jugozapadu na površini od 118 km<sup>2</sup>. U 15 mjesnih zajednica živi 11.178 stanovnika.

Resursnu osnovu za razvoj turističke ponude predstavlja dio jezera Snježnica, te zdrava i ekološki očuvana sredina. Planina Majevice i njeno bogastvo raznovrsnom šumskom divljači takođe čine značajnu osnovu za razvoj turizma na području općine Sapna, kao i spomenici iz novije historije Bosne i Hercegovine.

### **2.11. Općina Srebrenik**

Općina Srebrenik se nalazi u sjevernom dijelu kantona, prostire se dolinom rijeke Tinje. Istočnim dijelom općine proteže se planina Majevice, čiji najviši vrh iznosi 917 metara. Ima površinu 248 km<sup>2</sup> na kojoj su smještena 63 pretežno ruralna naselja, u kojima živi 39.678 stanovnika.

Turistički resursi općine Srebrenik su raznovrsni, što omogućava razvoj turizma u ovoj općini. Tvrđava koja dominira gradom je najznačajniji kulturno-historijski potencijal. Planina Majevice sa svojim brojnim atrakcijama omogućava razvoj rekreativnog i porodičnog turizma.

Brojni kulturni događaji u Općini Srebrenik, kao što su „Dani povelje“ i „Otvoreni grad umjetnosti Srebrenik (OGUS)“, privlače brojne goste.

Etno dvorište Marojević, kao i tradicionalni događaji „Dani žetve“ i „Dani kruha i plodova zemlje“ su turistički događaji koji su u skladu sa svjetskim trendovima promocija tradicionalnih vrijednosti.

Sportsko-rekreativni kompleks „Orion“ upotpunjuje ponudu Srebrenika svojim sportsko-rekreativnim mogućnostima.

Srebrenik koji danas poznajemo, nastao je u vrijeme izgradnje omladinske pruge Brčko-Banovići 1946. godine.

### **2.12. Općina Živinice**

Općina Živinice smještena je u kotlini gornjeg toka rijeke Spreče, okružena planinama: Konjuh, Bišina, Majevice i Ozren, obuhvata područje 32 mjesne zajednice sa površinom od 291 km<sup>2</sup> na kojoj živi 57.765 stanovnika.

Slivovi rijeka Spreče, Oskove, Gostelje, te južni i jugozapadni brdsko-planinski dio općine, obrastao šumom listopadnog sastava, jasni su pokazatelji da se raspoložuje jakim adutima za razvoj turizma.

Izvorište „Toplica“ sa stalnom temperaturom vode 22 °C, kao jezero u Bašigovcima i jezero „Modrac“, bogato kulturno-historijsko naslijeđe, arhaična zdanja starih vodenica, tradicionalni lov i ribolov predstavljaju idealne resurse za razvoj turizma.

### **2.13. Općina Teočak**

Općina Teočak je smještena na sjeveroistočnim padinama planine Majevice na površini od 29 km<sup>2</sup> na kojoj živi 7.424 stanovnika, organizovanih u 10 naseljenih mjesta.

Razvojni potencijal općine Teočak u turističkom smislu predstavlja jezero Snježnica, stari grad Teočak, sakralni objekti i proizvodnja zdrave hrane.

U pisanim izvorima Teočak se prvi put spominje 1432. godine.



### 3. Historijsko naslijeđe Tuzlanskog kantona

#### 3.1. Spomenici materijalne kulture iz doba Neolita

Arheološki lokaliteti su u velikoj mjeri prisutni na području Tuzlanskog kantona.

Najbrojniji su oni koji se odnose na razdoblje neolita i neophodno je napomenuti da veći broj istih u takvom stanju da teško mogu biti predmetom turističke valorizacije.

Pojedini lokaliteti su proglašeni i nacionalnim spomenicima, kao što su:

- arheološko područje Korića han u Gračanici,
- arheološko područje prahistorijska gradina na lokalitetu Grabovik u Srebreniku,
- arheološko područje prahistorijsko gradinsko naselje na lokalitetu Gradina ispod Kuga u Srebreniku.

Ostaci neolitskog naselja sojeničkog tipa pronađeni su na mjestu današnjeg Trga oslobođenja u Tuzli. Pronađene su glinene posude sa raznim ornamentima od crne, sive i crvene keramike, kameni noževi, sjekire, strugači, ljudske i životinjske kosti. Na mjestu gdje se vršila eksploatacija i izoljavanje slanice izgrađen je muzejsko-turistički kompleks Soni trg i zaštićeni su dijelovi glavnog sonog bunara koji je korišten u vrijeme uprave osmanskog carstva.

Arheološki park u Tuzli izgrađen je 2006. godine, predstavlja rekonstrukciju dijela nekadašnjeg sojeničkog naselja i načina života neolitskih stanovnika. Neolitsko naselje smješteno je u jugoistočnom dijelu kompleksa Panonskih jezera i sastoji se od devet ograđenih koliba-sojenica.

#### 3.2. Srednjovjekovni gradovi, tvrđave (kule) i stećci

Najpoznatiji sačuvani srednjovjekovni utvrđeni gradovi na području Tuzlanskog kantona su:

- Soko kod Gračanice,
- Stari grad iznad Srebrenika,
- Stari grad Teočak i
- Kula Husein-kapetana Gradašćevića u Gradačcu.

##### 3.2.1. Soko grad Gračanica

Tvrđava Soko se nalazi u naselju Soko, 5 km sjeveroistočno od Gračanice.

Grad Soko je sagrađen na vrhu kamene grude koja se diže oko 40 metara iznad okolnog terena.

Grad se veže za posjed Kotromanića i proglašen je nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

Ne zna se kada je podignut, a ima sporenja i oko njegovog prvog pominjanja, jedni datiraju od 1429. godine, a drugi od 1449. godine.

##### 3.2.2. Stari grad Srebrenik

Stari grad Srebrenik leži na stjenovitom uzvišenju jednog od obronaka Majevice na nadmorskoj visini od 500 metara. U historiji prvi put se pominje 1333 godine.

Prvi pisani dokument o postojanju ovog drevnog grada jeste povelja Stjepana II Kotromanića od 15.02.1333.godine, kojom on, kao bosanski Ban, Dubrovačkoj republici ustupa Ston i Rat, otvarajući trgovinske puteve Dubrovnika sa Bosnom.

U to vrijeme Srebrenik je bio i prijestolnica srednjovjekovne Bosne kojom su vladali Kotromanići, utemeljivši njene najprostranije



granice. Bosna se tada prostirala od Save na sjeveru, Zadra i Knina na zapadu i Herceg Novog na jugoistoku.

Interesantno je narodno predanje o zauzimanju Srebrenika od strane Osmanlija. Kako je osmanlijska vojska bila brojčano nadmoćna, branitelji Srebrenika su u toku noći napustili grad, potkovavši konje naopako da bi prikriili tragove svog povlačenja. Zbog tragova kopita Osmanlije su mislili da je gradu stigla pomoć i dugo su oklijevali da ga pokušaju zauzeti.

Danas je Stari grad Srebrenik, zvanično, nacionalni spomenik Bosne i Hercegovine i svojevrsna atrakcija koju turisti sa radošću posjećuju. Stari utvrđeni grad jedan je od najbolje očuvanih srednjovjekovnih gradova, sa posebno lijepim prirodnim okolišem i dominantnim položajem.

Stari grad Srebrenik svojim posjetiocima pruža doživljaj starih, zaboravljenih vremena, bosanskog duha i umjetnosti.

### 3.2.3. Stari grad Teočak

Stari grad u Teočaku sagrađen je 1548. godine.

Pored njega iste godine nikla je i Fethija džamija prema zamisli sultana Bajazita II.

Ovi prostori bili su poprište žestokih borbi između Turaka i Mađara. U zadnjim borbama polovicom XVI vijeka gradom su ovladali Turci, koji su prilikom povlačenja sve otvore na Starom gradu zazidali. Taj je grad od povlačenja Turaka s ovih prostora do danas ostao netaknut.

Među Teočanima kruže razne priče, kao na primjer da je u unutrašnjosti Starog grada turska vojska ostavila veće količine zlata i drugih vrijednih eksponata iz tog doba. Ni jedan prilaz koji vodi u unutrašnjost stare zidina već više od 450 godina nije otvaran.

### 3.2.4. Kula Husein-kapetana Gradaševića

Graditeljska cjelina – Stari grad u Gradačcu proglašena je nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine, a čine ga: bedemi, objekti unutar bedema (Gornji grad sa kulom Husein–kapetana Gradaševića i Donji grad sa sahat–kulom), zgrada Gradske biblioteke, radio-stanica i muzej, zgrada gimnazije i predmeti iz muzejske zbirke koji su upisani u inventarnu knjigu Muzeja.

Karakteristika Starog grada su bedemi, koji su veoma dobro očuvani i mogu se podijeliti u dva koncentrična sistema bedema: vanjski sa ulaznim kapi-kulama i unutrašnji sa tabijama. Vanjski bedemi su ukupne dužine oko 1000 metara, a unutrašnjost zauzima prostor od 35.000 m<sup>2</sup>.

Kao ulaz u Stari grad služe tri kapi-kule, od kojih dvije sadrže natpis i reljef. Iz natpisa sa sjeveroistočne kapi-kule, od strane džamije Husejnije, uočljivo je da je sagrađena 1808. godine u vrijeme vladavine Osman-kapetana. Na njoj se uočava i lik Osman-kapetana na konju, što je jedinstveno u islamskoj arhitekturi. Na južnoj kapi-kuli se nalazi isti natpis, uz druge reljefne oblike.

Tvrđava krije još niz tajni, obzirom da je uočen veliki broj podzemnih hodnika i katakombi koji još nisu u potpunosti istraženi.

Postoji pouzdan izvor da je unutar starog grada bila i džamija sagrađena oko 1711. godina, a trag o njoj vodi sve do 1804. godine.

Kompleks starog grada su Turci zadnji put počeli preuređivati 1765. godine, a dovršili 1821. godine.

Najmlađu sahat-kulu u BiH sagrađio je Husein-kapetan Gradašević 1824. godine. Sahat na njoj je radio sve do 1942. godine, a kratko poslije 1945. godine sahat je bio popravljen, a onda se trajno pokvario.

U kompleksu starog grada nalazi se i nekoliko objekata građenih u novije doba. Tu dominira zgrada u kojoj je nekada bio





sud i zatvor, zatim građanska škola i državna realna gimnazija izgrađena u vrijeme austrougarske vladavine ovim prostorima.

### 3.2.5. Sahat kule

Sahat kule zauzimaju značajno mjesto u graditeljskoj baštini iz osmanskog perioda.

To su kamene građevine čija visina doseže od 6 do 10 metara.

Građene su na više spratova (bojeva) bez umjetničkih pretenzija i pokrivene krovom od drveta.

**Sahat kulu u Gradačcu** dao je sagraditi Husein kapetan Gradašćević 1824. godine i najmlađa je ove vrste u Bosni i Hercegovini. Gradačaćka sahat kula visoka je 21 metar i pokrivena četvorovodnim krovom. Kao sastavni dio Starog grada u Gradačcu proglašena je nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

**Sahat kulu u Gračanicima** dao je sagraditi Ahmed paša Budimlija tokom XVI stoljeća. Izgrađena je od kamena i visoka 27 metara. Uvrštena je u nacionalne spomenike, značajan je objekat u identifikaciji gračaničke čaršije i intergralni dio arhitektonsko-urbanističkog razvoja.

### 3.2.6. Stećci

Kameni nadgrobni spomenici stećci, predstavljaju vrijednu kulturno umjetničku pojavu na području Tuzlanskog kantona. Stećci sa natpisom predstavljaju važan historijski izvor, a sa ukasom svrstavaju se u umjetničko kulturno stvaralaštvo. Umjetnost bosanskohercegovačkih stećaka po svojoj originalnosti predstavlja jedinstvenu pojavu u svjetskim razmjerama.

Gotovo u svim krajevima Tuzlanskog kantona mogu se naći ovi nadgrobni spomenici, ali su naročito interesantne nekropole

stećaka na području Grada Tuzla i općina Banovići, Kladanj, Živinice i Kalesija.

U Banovići Selu, 12 km zapadno od grada, uz savremeno muslimansko mezarje, muslimansko mezarje iz osmanskog perioda, spomenik palim borcima iz II svjetskog rata i spomenik borcima iz agresije 1992-1995, nalaze se dva nadgrobna spomenika iz srednjeg vijeka.

Po jednom od njih, stećku Božićka Banovića, grad je dobio ime. Stećci u Banovići Selu kod Banovića proglašeni su nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

Nacionalnim spomenikom proglašena je i:

- nekropola od 18 stećaka na lokalitetu Olovci kod Kladnja koja je uvrštena i na UNESCO-vu listu zaštićenih spomenika,
- nekropola sa 31 stećkom na lokalitetu Jasik u naselju Gračanica u općini Živinice,
- nekropola sa 23 stećka u Starim kućama u naselju Donje Breške, Grad Tuzla,
- nekropole sa stećcima na lokalitetu Mramorje i Strane u Bulatovcima, općina Kalesija.

## 4. Kulturno-historijsko naslijeđe u Tuzlanskom kantonu

### 4.1. Urbano-arhitektonsko naslijeđe

Prepoznatljivo kulturno-historijsko naslijeđe i dio sačuvane tradicije neimarstva iz druge polovine 18. stoljeća predstavljaju objekti etnoarhitekture.

Od ovih objekata pažnju privlače gradska kuća čardaklija, dimalučara spratnica i seoska kuća prizemnica.

Na prostoru Tuzlanskog kantona nalazi se samo nekoliko ovih objekata.



**Čardaklija Gradašćevića** sagrađena je 1786. godine u Gradačcu. Pripada tipu čardaklija spratnica.

**Čardaklija Mare Popović** sagrađena je 1840. godine u Gračanici. Pripada tipu čardaklija dimalučara spratnica.

**Graditeljska cjelina – Konak Suljagića** sa pratećim objektima u Donjoj Špionici, općina Srebrenik, proglašena je nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine, a čini je objekt konaka sa pratećim objektima (pušnica, magaza, hambar, koš za kukuruz i staja).

**Zgrada Konaka – Vijećnica u Gračanici** građena je u pseudomaurskom maniru. Izgrađena je kao Konak 1887. godine, a u Vijećnicu adaptirana 1891. godine. Zgrada Konaka – Vijećnica u Gračanici ima visoku ambijentalnu vrijednost u gradskom urbanom tkivu i kao historijska građevina nacionalni je spomenik Bosne i Hercegovine.

**Etno Avlija Mačkovac** - U prekrasnom šumskom ambijentu na Zlaći podnu Konjuha smješten je jedinstven sklop koga sačinjava više građevina urađenih na poseban način, a svi zajedno čine Etno Avliju Mačkovac, udaljenu oko 5 km od Banovića. Sam kompleks je tipičan bosanski ambijent opasan restauriranim srednjovjekovnim zidinama. Unutar zidina su bosanske kuće šeperuše, sa više od 3 hiljade bakarnih, srebrnih, drvenih i keramičkih rukotvorina, ručnih radova domaćica, vezova i više od 1.600 starih knjiga i dokumenata. Svojevrsan Zavičajni muzej izgrađen je pod vedrim nebom, a sadrži Begovu, Bukinu i Adin-begovu kuću, sa svim pratećim objektima iz nekadašnjih vremena, sa starim namještajem, hamamdžicama, pokućstvom, raznim predmetima i alatima koji su služili za rad u kući i oko nje. Posebno je zanimljivo što je u navedeni prostor prenesena i rekonstruirana rodna kuća jednog velikog čovjeka iz Sela Banovića, poznata po snimanju filma Ugljari, davne 1966. godine. Osim pomenutih objekata tu su i dvije vodenice - Aljička i Hrvatska.

U ovoj grupi turističkih resursa Tuzlanskog kantona neophodno je spomenuti i etno dvorište Marojević u Gornjim Hrgovima, općina Srebrenik, kao i etno dvorište u Doboju Istoku.

#### 4.2. Sakralni objekti TK

Tuzlanski kanton je veoma bogat sakralnim objektima, svih konfesija, koji svojom ljepotom i monumentalnošću plijene pažnju posjetilaca ovih prostora i veoma su atraktivni za valorizaciju u turističke svrhe.

Vjerski objekti kulturnog naslijeđa (turbeta, šehidski nišani, mezarja, pravoslavna groblja, katolička groblja, katoličke kapele itd.) prepoznatljivo su i vrijedno kulturno-historijsko naslijeđe koje čini dio sačuvane kulture, tradicije i neimarstva na ovom području.

Nacionalnim spomenicima proglašeni su:

Gradačac	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Harem Bukva (Bukovačke ili Bukvarske) džamije, grobljanska cjelina;</li> <li>2. Harem Hadži reuf-begove ili Nove (Džedid) džamije, grobljanska cjelina;</li> <li>3. Husejnija džamija, graditeljska cjelina.</li> </ol>
Gračanica	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Donja džamija u selu Lukavica, zaseok Delići, historijska građevina;</li> <li>2. Hram Vaznesenja Gospodnjeg sa ikonostasom, historijski spomenik;</li> <li>3. Lipanjska (Hadži Džaferova, Lipa) džamija sa haremom, graditeljska cjelina;</li> <li>4. Stara džamija Soko u Sokolu, graditeljska cjelina.</li> </ol>
Kladanj	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Kuršumlija (Hadži Bali-begova) džamija, graditeljska cjelina.</li> </ol>



Lukavac	1. Hram svetog proroka Ilije sa pokretnom imovinom u Puračiću, historijska građevina.
Srebrenik	1. Džamija u Čojluku, graditeljska cjelina; 2. Stara džamija sa haremom u Špionici, graditeljska cjelina.
Tuzla	1. Dvor Srpskopравoslavne zborničko-tuzlanske eparhije sa pokretnim naslijeđem, historijska građevina; 2. Poljska (Turalibegova) džamija sa grebljem i Turbetom, graditeljska cjelina; 3. Pravoslavna crkva svetog velikomučenika Georgija sa grobljem na Trnovcu, graditeljska cjelina; 4. Pravoslavna crkva Vaznesenja Gospodnjeg u Požarnici sa starim hrastom, prirodno-graditeljska cjelina; 5. Saborni hram Uspenja Presvete Bogorodice sa pokretnim naslijeđem, historijska građevina; 6. Šarena (Časna, Atik, Gradska, Behram-begova) džamija sa haremom, ulazni portal i mjesto Behram-begove medrese, graditeljska cjelina.

### **4.3. Najznačajnije institucije kulture Tuzlanskog kantona**

Najznačajnije institucije koje daju pečat kulturnom životu na prostorima Tuzlanskog kantona, a s pravom se uključuju u turističku ponudu Tuzlanskog kantona su:

- Međunarodna galerija portreta u Tuzli, a u okviru galerije djeluje i Međunarodni atelje «Ismet Mujezinović». Svoje djelovanje ova galerija upotpunjuje organizacijom

- Međunarodnog bijenala portreta «Interbifep», uz učešće umjetnika iz cijelog svijeta;
- Današnje Narodno pozorište Tuzla je najstariji teatar u BiH, a kulturnu scenu grada upotpunjuju Teatar Kabare, alternativni Draft teatar, Bosanski kulturni centar, Dom mladih, Kuća Plamena mira, Francuski kulturni centar, brojna amaterska kulturno-umjetnička društva i udruženja;
- Centar za kulturu i informisanje je nosilac svih kulturnih dešavanja na području općine Srebrenik i do sada je organizovala velik broj kulturno umjetničkih sadržaja, kao što su: pozorišne predstave, promocije knjiga i časopisa, književne večeri, prikazivanje filmova, koncerti zabavne i narodne muzike, likovne izložbe, izdavanje časopisa «Biljeg Srebrnika», modne revije, nastup KUD-ova i sl.. Posebno mjesto u ukupnim aktivnostima zauzimaju manifestacije Dani povelje i OGUS;
- Pod krovom Bosanskog kulturnog centra Gračanica djeluju: Radio Gračanica, Biblioteka „Dr. Mustafa Kamarić“, kino, galerija i zavičajna muzejska zbirka sa stalnom postavkom arheološki nalaza iz neolita, eneolita, bronzanog doba, srednjeg vijeka, osmanskog perioda, austrougarskog perioda, numizmatička zbirka itd;
- Arhiv Tuzlanskog kantona;
- Narodna i univerzitetska biblioteka u Tuzli;
- Bosanski kulturni centar u Kalesiji;
- Zavičajna muzejska zbirka u Gradačcu.



## 5. Značajni privredno-kulturni i drugi događaji u Tuzlanskom kantonu

Najznačajnije privredno-kulturne manifestacije na području Tuzlanskog kantona su:

- Međunarodni sajam turizma i ekologije "LIST" u Lukavcu;
- Međunarodni sajam poljoprivrede "Sajam šljive" u Gradačcu;
- Međunarodni sajam poduzetništva i obrta "GRAPOS EXPO" u Gračanici.

Vjerski karakter imaju manifestacije:

- Dani djevojačke pećine u Kladnju;
- Dani Velike Gospe u Tuzli;
- Karneval pokladnih maskara u Tuzli;
- Dove na Ratišu.

Najznačajnije kulturne manifestacije su:

- Književni susreti "Cum grano salis";
- Gradačački književni susreti;
- Susreti pozorišta;
- Srebrenik – otvoreni grad umjetnosti;
- Dani povelje.

Pored navedenih manifestacija, značajan pečat turističkoj ponudi Tuzlanskog kantona daju i manifestacije:

- Ljeto u Tuzli;
- Dani pod gračaničkim lipama;
- Dani žetve u Srebreniku;
- Dani kruha i plodova zemlje u Srebreniku;
- Prvomajski uranak u Banovićima;
- Međunarodne smotre folkloru u Doboj Istoku, Živinicama, Kladnju i Lukavcu;
- Trešnjarevo u Gradačcu i

- niz drugih manifestacija sa lokalnim ili regionalnim karakterom.

Jedan od najvažnijih događaja u tradicionalnom narodnom životu stanovništva Bosne i Hercegovine su vašari.

Vašar u Puračiću jedna je od najstarijih tradicija, koja se zadržala i dan-danas. Preteča ove manifestacije je pijaca koju je ustalila turska vlast, sredinom mjeseca oktobra 1824. godine, a otvorio ju je lično Husein-kapetan Gradašćević. Od oktobra 1825. godine, organizuju se godišnji dani pijace, u znak sjećanja kada je Puračić posjetio Husein-kapetan Gradašćević. Dolaskom Austrougarske u Bosnu i Hercegovinu 1878-1879. godine pijaca zvanično i dobija ime vašar.

Vašar u Gračanici je poznat širom Bosne kao „zadnji“ vašar tokom godine. Vrijeme održavanja ovog vašara pada u period prelaska ljetne u zimsku polovinu godine i održava se 08. novembra svake godine. Ima veoma dugu tradiciju i prvi put se spominje sa početcima austrougarske uprave iako postoje realne osnove da je ovakav vid okupljanja postojao i u srednjem vijeku.

## 6. Privredna struktura i prirodna bogastva Tuzlanskog kantona

Područje Tuzlanskog kantona raspolaže raznovrsnim resursima, na čemu je izrastao širok dijapazon industrijske proizvodnje.

Ugalj i kamena so dva su najvažnija mineralna resursa ove regije.

Solno ležište je jedino ove vrste u Bosni i Hercegovini, dok je prema rezervama uglja ovaj prostor najveće energetske područje Bosne i Hercegovine.

Proizvodnja električne energije na ovom području ima dugu tradiciju.



Područje Tuzlanskog kantona ima znatne rezerve i drugih minerala: kvarcnog pijeska, kamenih agregata-tehničkog građevinskog kamena na lokaciji Srebrenika 25 miliona tona, magnezita, krečnjaka, laporca i gline.

Poljoprivredne površine zauzimaju 49 % teritorije Tuzlanskog kantona, što je preko jedne trećine ukupnih poljoprivrednih površina Federacije Bosne i Hercegovine.

Pod šumama je oko 133.000 hektara, najviše na područjima općina: Kladanj, Živinice i Banovići.

Tuzlanski kanton raspolaže i značajnim hidropotencijalom. Hidrografska mreža površinskih tokova relativno je razgranata. Najznačajniji vodotoci su rijeka Spreča, Tinja i Drinjača.

### **6.1. Rijeke**

Svi vodotoci na području Tuzlanskog kantona pripadaju crnomorskom slivu, a čine ih riječni tokovi Spreče, Jale, Tinje, Drinjače, Gradašnice, Rastošice, Turije, Oskove i ostali tokovi sa manjim vodopadima i brzacima.

### **6.2. Jezera**

U grupi jezera, na prostoru Tuzlanskog kantona prisutna su oba tipa jezera: prirodna i vještačka.

Prirodna jezera su jezero na Konjuhu (Paučko jezero-Gorsko oko) u općini Kladanj i Humačko jezero u općini Čelić.

Podizanjem brana na rijekama Spreči, Gradašnici i Rastošici su nastale vještačke akumulacije jezera. Navedene akumulacije jezera su značajan element sadržaja turističkog boravka u gradskim naseljima, saobraćajno su povezane i omogućavaju razvoj sportova na vodi. Privlačni sadržaji su plovidba, ribolov i organizacija različitih sportskih manifestacija.

Osim navedenih akumulacija na području Tuzlanskog kantona se nalazi još niz akumulacija koje su nastale kao posljedica površinske eksploatacije uglja, odnosno poslije otkopa slojeva otkrivke i uglja. Jedan dio njih već ima izgrađen niz turističkih sadržaja, a bogastvo flore i faune i prirodni ambijentalni prostori povećavaju njihov turistički značaj, a to su:

- Jezero Bistarac i Vijenac u Lukavcu,
- Rajsko jezero u Živicama,
- Ramičko jezero i jezero Breštica u Banovićima,
- Jezero Šićki Brod u Tuzli.

#### *6.2.1. Paučko jezero (Gorsko oko)*

Paučko jezero (Gorsko oko) se nalazi u općini Kladanj.

Jezero je smješteno 10 km od općinskog središta na nadmorskoj visini od 650 metara. Dužina jezera iznosi oko 150 metara, a širina oko 60 metara. Dubina jezera je između tri i četiri metra. U jezeru se mogu naći različite vrste ribe kao što su šaran, linjak, štuka, amur, klen, pastrva, babuška i druge. Geomorfološki je spomenik prirode.

#### *6.2.2. Humačko jezero*

Iznad sela Humci, općina Čelić, u livadskom prirodnom ambijentu, nalazi se „Humačko jezero“ površine 4.500 m<sup>2</sup> i veoma je pogodno za rekreativne svrhe.

#### *6.2.3. Jezero Modrac*

Akumulacija jezera Modrac nastala je pregrađivanjem rijeke Spreče u tjesnacu Modrac na mjestu povoljnih topografskih i hidrografskih prilika.



Akumulacija je počela da se puni 1964. godine i od tada ona i egzistira kao najveći vodoprivredni objekat ove vrste u BiH, kojeg čine rijeka Spreča i Turija sa svojim pritokama i male pritoke koje se neposredno ulijevaju u akumulaciju. Osnovna namjena ove akumulacije, tokom izgradnje, bila je da obezbjeđuje potrebne količine vode za potrebe industrije tuzlanskog privrednog bazena.

Zbog deficita kvalitetnih prirodnih izvora kvalitetne vode na ovom području, jezero Modrac postaje od posebnog interesa kao varijanta za zahvatanje vode za potrebe javnog snabdijevanja pitkom vodom nekoliko općina Tuzlanskog kantona.

Sa istočne, jugoistočne i dijelom južne strane jezero okružuju padine planine Konjuh. Jedan dio južne strane, jugozapadna i zapadna strana pripada padinama planine Ozren.

Nalazi se na teritoriji općina Lukavac (10,89 km<sup>2</sup>), Živinice (5,97 km<sup>2</sup>) i Grada Tuzla (0,24 km<sup>2</sup>).

Brana akumulacije je izgrađena sa kotom uspona od 200 n/nv, dugačka je 190 i visoka 30 metara.

#### 6.2.4. Jezera Hazna i Vidara

Sanacijom toka rijeke Gradašnice akumulirana su jezera Hazna i Vidara.

Jezero Hazna je riječna akumulacija koja je nastala izgradnjom brane na potoku Hazna neposredno prije ušća u rijeku Gradašnicu. Nalazi se u samom Gradačcu, a nastala je 1967. godine sa osnovnom namjenom da se spriječi poplava nizinskog dijela u slivu rijeke Gradašnice, odnosno gradskog naselja i industrijske zone grada.

Jezero Vidara je nastalo 1971. godine, izgradnjom visoke zemljane brane na ulazu potoka Vidara u rijeku Gradašnicu, sa namjenom da se spriječi poplava dijela naselja i industrijske zone, ali i obezbjeđivanja vode za potrebe gradačacke industrije. Ovom

prilikom potopljen je i jedan dio naselja koje se nalazilo na području akumulacije.

#### 6.2.5. Jezero Snježnica

Osnovna svrha podizanja brane na rijeci Rastošnici 1982. godine bila je akumuliranje vode iz njezinog područja, za potrebe TE Ugljevik.

Tako je nastala akumulacija jezero Snježnica. Jezero ima površinu 1,7 km<sup>2</sup>, dužine je oko 5 km, a duboko je oko 15,8 metara.

Nalazi se u sjeveroistočnom podnožju planine Majevice, pripada teritoriji općine Teočak i manjim dijelom općini Sapna.

Čisti i mirni ambijent jezera Snježnica, koje se nalazi na obroncima planine Majevice, posjetiocima nudi mogućnost za plovību, ribolov, kupanje i zabavu.

Samo ime jezera asocira na niže temperature i ambijent koji opušta, a nalazi se na nekih trideset kilometara od Tuzle.

Jezero je okruženo zelenilom, te kao takvo pruža idealno mjesto za odmor i zaštitu od sunca.

#### 6.2.6. Panonska jezera

Najznačajniji turistički resurs na području Tuzlanskog kantona su slana jezera u Tuzli, sa komercijalnim nazivom „Panonska jezera“.

Posebnost jezera je što se nalaze u samom centru Tuzle svega nekoliko stotina metara od središnjeg gradskog trga.

Slana jezera predstavljaju vještačku akumulaciju vode.

Veliko Jezero (prvo jezero) je vodne površine od 1.014 ha (10.140 m<sup>2</sup>), maksimalne dubine 1,6 metara, dužine od oko 180 metara, maksimalne širine oko 80 metara.



Malo Jezero (drugo jezero) je vodne površine od 0,530 ha, dubine od 1,35-1,6 metara.

Treće Panonsko jezero je na površini od 1,7 ha, vodne površine od 3.720 m<sup>2</sup>, dubine jezera 0,80-1.80 metara i dimenzije školjke 40,0 x 105,0 metara. Treće Panonsko jezero je dizajnirano u formi dva manja jezera sa prelivnicom i sa puno adrenalinske zabave sa dva vodena tobogana, dva hidromasažera (pačiji kljun) i vodenim gejirom.

Posebna atrakcija na kompleksu su slani slapovi, instalacija sa pet kaskada i dva bazena za kupanje pri čemu inhaliranje ispravljanjem slane vode veoma pogoduju bolestima disajnih organa, glavoboljama i opštetem poboljšanju zdravlja.

Specifičnost i jedinstvenost jezera je voda kojom se puni i predstavlja kombinaciju tehnološke vode (doprema se cjevovodom iz vještačke akumulacije jezera Modrac) i slanice visoke koncentracije (300 mg/l) iz bunara sa crpilišta Tetima. Udio slane vode u ukupnoj vodnoj zapremini iznosi 30 % sa salinitetom od 30-35 (gr/l) i koji je uvijek na nivou saliniteta morske vode. Pored saliniteta, voda panoskog jezera sadrži i minerale (kalcijum, natrijum, sumpor, jod, brom itd.) te je opravdano stekla imidž „ljekevite“ vode jedinstvene na našim prostorima pa i u Europi.

#### 6.2.7. Jezero Bistarac

Nekih dva kilometra od Lukavca, starim putem prema Tuzli, nalazi se turistički kompleks „Ontario“ na jezeru Bistarac.

Bistarac je jedno od rijetkih jezera sa prirodnim prečišćavanjem što garantuje čistu vodu pogodnu za kupanje, ribolov i sve sportove na vodi.

Nadmorska visina je nešto veća što garantuje uvijek lagani povjetarac, dovoljan broj sunčanih sati i umjerenu temperaturu vode za kupanje.

Sve ovo privlači veliki broj turista iz regije.

### 6.3. Planine Tuzlanskog kantona

Na području Tuzlanskog kantona se djelimično ili u potpunosti nalazi desetak planina.

Ove planine čine prelaz iz srednje visokih planina središnje Bosne i Hercegovine, preko niskih planina peripanonskog oboda do ravne Posavine i Semberije koje su već u Panonskoj niziji.

Srednje visoke planine Tuzlanskog kantona (visoke iznad 1000 metara nadmorske visine - m n/v) su u njegovom južnom dijelu, a to su Konjuh (1327 m n/v), Smolin (1274 m n/v), Djedinska planina (1155 m n/v), Javornik i krajnji sjeverozapadni dijelovi Javora.

Niske planine (od 500 do 1000 m n/v) se nalaze u središnjem i sjevernom dijelu Tuzlanskog kantona, a to su Majeвица (917 m n/v), Trebava, Ratiš, Dubrava sa Vijencem, dijelovi Ozrena, Vrana i Podsijelovo.

### 6.4. Banje

#### 6.4.1. Banja "Ilidža"

Izvor termomineralnih voda koji je stavljen u funkciju i koji je u službi zdravstvenog turizma je izvor termalne vode u Gradačcu, gdje je i izgrađen Centar za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i banjsko liječenje "Ilidža" Gradačac, u kome se primjenjuju savremene metode liječenja i medicinske rehabilitacije, bazirane na ljekovitim svojstvima mineralne vode.

Centar za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i banjsko liječenje "Ilidža" u Gradačcu izgrađen je 1980. godine. Nalazi se na brežuljku sjevernog dijela grada, između dva vještačka akumulaciona jezera



Hazna i Vidara, čije uređene plaže i trim staze omogućavaju pacijentima-posjetiocima da se pored medicinske rehabilitacije i banjskog liječenja aktivno odmaraju i uživaju u ljepotama kraja.

Prirodna termalno-mineralna voda je stalne temperature od 28.5 °C.

Prvi pisani tragovi o postojanju izvorišta termomineralnih voda na području općine Gradačac potiču iz davne 1824. godine, ali je njihova eksploatacija u nekoj značajnijoj mjeri počela tek poslije 1985.godine. Danas postoje dva otvorena bazena sa termomineralnom vodom za rekreaciju, te dio za liječenje i rehabilitaciju u zatvorenom prostoru.

#### 6.4.2. „Slana banja“ u Tuzli

„Slana banja“ u Tuzli je mineralna voda izraženog saliniteta, sadrži 267 ‰ g natrijum-hlorida, temperature je oko 27 °C. Koristi se za inhaliranje, ispiranje i kupanje (razblažena).

### 6.5. Zaštićeni pejzaž „Konjuh“ i turistički kompleks „Zlaća“

Zaštićeni pejzaž „Konjuh“ se nalazi u centralnom dijelu planine Konjuh, u jugozapadnom dijelu Tuzlanskog kantona.

Teritorijalno obuhvata dijelove općina Banovići, Kladanj i Živinice. Njegova površina je 8.016,61 ha.

Više od pola pejzaža „Konjuh“ obuhvaćeno je u zoni od 700 do 1000 m/nv, što ovo područje izdvaja kao vazдушnu banju idealnu za zdravstveno rekreacione centre.

Prostor zaštićenog pejzaža Konjuh ispresjecan je brojnim riječnim dolinama. Najznačajnija je dolina rijeke Oskove na koju se naslanjaju klisure Velika i Mala Zlaća, Studešnica i druge.

Prostor zaštićenog pejzaža bogat je spomenicima kulture čiji datum nastanka seže do kasnog bronzanog doba čemu svjedoče arheološki nalazi kao što su gravure u pećini Brateljevići (Djevojačkoj pećini) kod Kladnja.

Brojni su i lokaliteti srednjovjekovnih stećaka, najviše sačuvani na području Kladnja i Banovića, nastali kao karakteristična kulturna pojava srednjovjekovne bosanske države. Nekropola „Kuman“ u predjelu sela Brdijelji datira iz kasnog srednjeg vijeka, a zbog svoje kulturno-historijske vrijednosti uvrštena je na preliminarni spisak nacionalnih spomenika.

Memorijalni spomenici na prostoru Zaštićenog pejzaža odnose se na pojedinačne objekte u formi spomen-obilježja (Memorijalno spomen-obilježje u „Koritima“ i memorijalno spomen-obilježje „Miljkovac“), a svjedoče o ratnim stradanjima iz bliže i dalje prošlosti.

Turistički kompleks „Zlaća“ na Mačkovcu sa turističkim sadržajima na sjevernom dijelu Zaštićenog pejzaža obuhvata prostor od oko 1,80 ha. U svom sastavu sadrži hotel, objekat Vile „Sensi“, te sportske terene, trim stazu i ostale prateće sadržaje. U blizini hotela nalazi se planinska kuća „Zobik“, sa uređenom zonom površine oko 3 ha, naročito interesantna kao izletišta i polazišta za planinske uspone prema Zidinama i vrhu Konjuha.

Lokalitet „Javorje“ u Brdijeljima, sa planinskom kućom manjeg kapaciteta, kao i lokaliteti „Zidine“ i „Zelenboj“, naročito je interesantna za planinare, izletnike i rekreativce.

### 6.6. Pećine

Na području Tuzlanskog kantona nalazi se nekoliko pećina, sa kuriozitetnim i znamenitim svojstvima turističke privlačnosti koju čine arheološki tragovi, podzemne prostorije,





pećinski nakit i tišina. Ovi, kraški oblici reljefa posebno su izraženi na širem području planine Konjuh.

#### 6.6.1. *Djevojačka pećina*

Djevojačka pećina se nalazi u Brateljevićima u općini Kladanj.

Pećina se nalazi iznad šumskog puta sa veoma monumentalnim ulazom koji je visok 10, a širok 8 metara. Na obje strane ulaza se nalaze urezani crteži, iako su oni na desnoj strani veoma slabo uočljivi. Na lijevoj strani ulaza u pećinu nalaze se crteži „koji ovu pećinu svrstavaju u najznačajnije lokalitete pećinske umjetnosti ove veličine i značaja na jugozapadnom Balkanu“.

*Za pećinu se veže legenda koja kaže (a lokalitet, kult i mezar dokazuju) da se sve odigralo na običnom seoskom prelu, gdje su se momci i djevojke raznim doskočicama zadirkivali, a jedna od zadaća dokazivanja hrabrosti bila je opklada ko će od momaka smoći hrabrosti te "skoknuti" do pećine i iz samog središta pećine sa izvora donijeti vrč studene vode. Kako niko od prisutnih momaka ne pokaza hrabrost za dati čin se javila jedna od djevojaka. Kako bi uvjerala prisutne da će uistinu izvršiti opkladu kao dokaz je ponijela vreteno, koje će zabiti neposredno pored izvora u pećini. Hrabra djevojka se i odvažila da učini zadati čin, sama otišla do udaljene pećine, zahvatila vodu iz izvora i kada je kao dokaz zabadala vreteno pored izvora, isto je probola kroz skute duge haljine i pri pokušaju da ustane osjetila je da je "nešto" vuče u izvor, te je od silnog straha na licu mjesta i umrla. Djevojka je neposredno uz izvor i sahranjena, a nedugo zatim njen mezar se i okamenio.*

#### 6.6.2. *Bebrovska pećina*

Bebrovska pećina udaljena je od centra Kladnja oko 12 km i u geomorfološkom smislu predstavlja najznačajniji pećinski objekat na području Tuzlanskog kantona. Ulaz u pećinu je na 882 m.n.v. i ukupna dužina ispitanih pećinskih hodnika je oko 500 metara. Uz nekoliko kritičnih tačaka u potpunosti je prohodna i za spuštanje i obilazak nije neophodna posebna oprema. Predstavlja jedinstven turistički objekat, a najveće bogastvo ove pećine predstavljaju stupovi širine 3, a visine i do 9 metara impozantne ljepote.

U neposrednoj blizini ove pećine nalaze se pećine „Zveka“ i „Hajdučka pećina“.

#### 6.6.3. *Pećina „Kućara“*

Pećina „Kućara“ u rejonu naselja Goletići, općina Kladanj, spada u red izvorskih i ponirućih pećina, jer se unutar nalazi jak vodotok koji izvire odnosno ponire. Poniruća voda se pojavljuje ponovo kao izvor nedaleko od pećine. To je jednokanalna pećina, sa istraženom dužinom kanala oko 140 metara. Prvih 70 metara je manje-vise bezvodno, dok se u ostalom dijelu pećine nalazi stalni vodotok.

„Kućara“ nema značajnog pećinskog nakita. Nisu primjećeni znakovi ljudskog boravaka u njoj. Karakteristična je po manjem vodopadu visine oko 2 metra i ponirućim loncima pravilnog kružnog oblika, prečnika oko 70 cm.

#### 6.6.4. *„Titova pećina“*

Na lokalitetu Plahovića oko 3 kilometra od Kladnja u prelijepom šumskom okruženju nalazi se pećina u kojoj je u junu 1943. godine, boravio vrhovni komandant Narodno oslobodilačke



vojske Jugoslavije Josip Broz Tito, pa se u narodu odomaćio naziv „Titova pećina“. U ovu pećinu stigao je sa Sutjeske gdje je NOV izvršila proboj neprijateljskog obruča i u protivnapadu oslobađala Olovo, Kladanj, Vlasenicu, Srebrenicu i Zvornik.

## 7. Važnije ustanove u Tuzlanskom kantonu, odnosno općinama kantona (lokacije)

### 7.1. JZU Univerzitetski klinički centar Tuzla (UKC Tuzla)

**JZU Univerzitetski klinički centar Tuzla** (UKC Tuzla) je jedna od najvećih zdravstvenih ustanova u Bosni i Hercegovini, sa dugogodišnjom uspješnom tradicijom u liječenju različitih vrsta oboljenja. Istovremeno je i nastavno-naučna baza fakulteta i škola medicinskog usmjerenja.

UKC Tuzla je smješten na četiri lokacije:

1. Gradina (Trnovac bb), gdje je smješten najveći broj klinika i poliklinika,
2. Slavinovići (Izeta Sarajlića bb), gdje se nalazi Klinika za plućne bolesti i Centar palijativne njege (Hospis),
3. Kreka (18. Hrvatske brigade 49), gdje je smješteno Odjeljenje za protetiku i ortotiku Klinike za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju,
4. Solina (Rate Dugonjića bb), gdje je smještena Klinika za psihijatriju.

### 7.2. Međunarodni aerodrom Tuzla

**Međunarodni aerodrom Tuzla** od 1998. godine je civilna zračna luka.

Provedbom inspeksijskog nadzora ovlaštenih institucija za civilnu avijaciju BiH, 05.06.2009. godine, JP Međunarodni Aerodrom Tuzla je stekao Certifikat za javnu upotrebu u međunarodnom zračnom prometu na neograničeni period trajanja.

Od zvaničnog otvaranja aerodroma za civilni saobraćaj u više navrata se pokušavao uspostaviti redovan avio saobraćaj sa različitim avio prijevoznicima, ali se sve završavalo na čarter letovima u vrijeme ljetnih praznika.

Od 2013. godine uspostavljen je redovan avio saobraćaj sa niskobudžetnim avio prijevoznikom Wizz Air koji sa 2018 godinom ima linije iz/do Tuzle za/od:

1. Malmö, Geteborg, Štokholm i Vaxjo (Švedska),
2. Bazel (Švicarska),
3. Berlin, Dortmund, Minhen-Memingen, Frankfurt-Hahn, Keln, Karlsruhe/Baden-Baden i Fridrishafen (Njemačka),
4. Ajndhoven (Holandija),
5. Bilund (Danska),
6. Bratislava (Slovačka).
7. Beč (Austrija).

Adresa: Gornje Dubrave b.b. Bosna i Hercegovina.

Telefon: +387 35 302 400,

Fax: +387 35 745 750,

Email: [info@tuzla-airport.ba](mailto:info@tuzla-airport.ba)

Web: [www.tuzla-airport.ba](http://www.tuzla-airport.ba)



**7.3. MUP TK - kontakt telefoni PU i PS**

Kontakt telefoni policijskih uprava i stanica MUP-a TK:

Red.br.	Naziv PU/PS	Kontakt telefon
1.	PU Tuzla	(035) 251-008
2.	PS Istok (Tuzla)	(035) 293 - 444; 294-030
3.	PS Centar (Tuzla)	(035) 270-555
4.	PS Zapad (Tuzla)	(035) 270-666; 397-055
5.	PS Čelić	(035) 660-470
6.	PU Lukavac	(035) 553-166
7.	PS Gračanica	(035) 703-222; 706-222
8.	PS Doboj-istok	(035) 720-366
9.	PU Živinice	(035) 773-136
10.	PS Kladanj	(035) 621-039; 621-199
11.	PS Banovići	(035) 875-555; 876-578
12.	PU Gradačac	(035) 817-202
13.	PS Srebrenik	(035) 645-611; 645-592
14.	PU Kalesija	(035) 631-235; 631-290
15.	PS Teočak	(035) 755-311
16.	PS Sapna	(035) 597-409

Sve policijske uprave osim PS Sapna i PS Teočak mogu se dobiti pozivom na broj 122.

**7.4. Smještajni kapaciteti - adrese**

U nastavku su date adrese nekih od smještajnih objekata na području Tuzlanskog kantona.

Red.br.	Naziv objekta	Adresa
1.	Hotel "Tuzla"	Zavnobiha 13, Tuzla
2.	Hotel "Dom penzionera"	Filipa Kljajića 22, Tuzla
3.	Hotel "Tehograd"	Slavinovići, Tuzla
4.	Hotel "Royal"	Bosne srebrene br. 13, Tuzla
5.	Motel "Iveljić"	Tuzla
6.	Motel "Rudar"	Tuzla
7.	Pansion "Rudar"	Tuzla
8.	Hotel „Miris dunja 88“	Goli brijeg 8, Tuzla
9.	Pansion "Diskrecija"	Husino, put za Kiseljak, Tuzla
10.	Hotel "Zlaća"	SRC Zlaća bb, Banovići
11.	Pansion "Sensi"	SRC Zlaća bb, Banovići
12.	Hotel "Banja Ilidža"	H.K. Gradašćevića 92, Gradačac
13.	Pansion "Vila San"	Hazna bb, Gradačac
14.	Hotel "Tilia"	22 divizije 3, Gračanica
15.	Motel "Sax"	Branilaca grada bb, Gračanica
16.	Motel "Polo Yunion"	Hurtići bb, Kalesija
17.	Motel "Košuta"	Kalesijske brigade bb, Kalesija
18.	Motel "Amerika"	H Selića bb, Kladanj
19.	Hotel "Bosna"	Patriotske lige, Kladanj
20.	Hotel "Senad od Bosne"	Prokosovići bb, Lukavac
21.	Hotel "Hayat"	Lukavac
22.	Hotel "Lukavac"	Trg slobode bb, Lukavac
23.	Motel „Onix“	Lukavac
24.	Motel „Melody“	Lukavac
25.	Pansion "Noćni san"	Modrac bb, Lukavac



26.	Motel "Orion"	Ormanica bb, Srebrenik
27.	Motel "Park"	Srebreni grad bb, Srebrenik
28.	Motel "Gradina"	Srebreni grad bb, Srebrenik
29.	Motel "Stoglav"	Ježinac bb, Srebrenik
30.	Motel "Jet Star"	II ulica 139, Živinice

### 7.5. Turističke agencije - adrese

U nastavku su date adrese nekih od turističkih agencija na području Tuzlanskog kantona.

Red.br.	Naziv turističke agencije	Adresa
1.	doo Golden tours	Maršala Tita 2a-2b
2.	doo Pastime PA INTOUR	Franjevačka do br.22
3.	doo Hit tours	Hadžibakir bega Tuzlića bb
4.	doo GuvernerTurist	Maršala Tita do br. 34 Lamela A-3
5.	dd Transturist	Turalibegova 6
6.	doo Elle travel	Behram begova br.2
7.	doo Kompas-Sarajevo	ZAVNOBiH-a br. 13
8.	doo Ljaljić turs	Bankerova bb (TC Pasaž)
9.	doo Grand turs	Stupine C1 Mehmedalije Maka Dizdara
10.	doo Putnik	M. Fizovića 15
11.	doo Partner travel	Turalibegova 43
12.	JP MAT "AIR TOURS"	Turalibegova bb
13.	doo LARI INTERNATIONAL	Turalibegova 30

14.	doo Nermaris	22 Divizije br. 3
15.	doo Kalabria turs	25. maja br.1
16.	doo Sudex-bus	Huseina Kapetana Gradaševića bb
17.	doo Bukal-trans	Sarajevska bb
18.	doo Suki-turs	Hadžiefendijina bb
19.	doo EM HA Huseljić bus	Hadžiefendijina 2
20.	doo My Travel	H.K.Gradaševića bb
21.	doo Lukavac-travel	Trg Slobode bb
22.	doo Elketours	Branilaca Bosne bb
23.	doo Road	Lukavačkih brigada 13
24.	doo Hazre tours	21 Srebreničke brigade bb
25.	BNS Company	211. Oslobođilačke brigade bb
26.	doo Logcap Travel	25. Novembar bb Bulevar
27.	doo Travel Agencija Holiday	Oslobođenja br. 23
28.	doo JUST GO TRAVEL	25. Novembar br. 133
29.	doo TURBOSTART	Oslobođenja do broja 88

BOSNA I HERCEGOVINA  
Federacija Bosne i Hercegovine  
TUZLANSKI KANTON  
Ministarstvo trgovine, turizma i  
saobraćaja

**Priručnik odobrio  
Ministar**

Mirsad Gluhić

Broj: 05/1-27-022477-18  
Tuzla, 21.09.2018. godine

